

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Katolická teologická fakulta

Katedra pastorálních oborů a právních věd

Pedagogika

Jitka Kaucká

**MATEŘSKÉ ŠKOLY NA ÚZEMÍ PRAHY S VAZBOU NA
ŘÍMSKOKATOLICKOU CÍRKEV**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Dr. Vojtěch Eliáš, Ph.D.

PRAHA 2010

Chtěla bych vyjádřit poděkování Dr. Vojtěchu Eliášovi, Ph.D. za jeho ochotné vedení při psaní bakalářské práce, za jeho pomoc a odborné rady.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a v seznamu literatury a pramenů uvedla veškeré informační zdroje, které jsem použila.

V Praze dne 15. 3. 2010

OBSAH

<u>ÚVOD.....</u>	5
<u>1 CHARAKTERISTICKÝ PROFIL PŘEDŠKOLNÍHO DÍTĚTE</u>	7
1.1 VYMEZENÍ OBDOBÍ.....	7
1.2 FYZICKÝ VÝVOJ.....	7
1.3 PSYCHICKÝ VÝVOJ	8
1.4 NÁBOŽENSKÝ VÝVOJ	10
1.4.1 VÝZNAM KŘTU PRO DÍTĚ	12
1.4.2 MODLITBA	12
1.4.2.1 VÝCHOVA K MODLITBĚ	13
1.4.2.2 DRUHY MODLITBY	14
1.4.2.3 NESNÁZE PŘI MODLITBĚ.....	15
1.4.3 V RÁMCI RODINY.....	16
1.4.3.1 RODINNÁ VÝCHOVA	16
1.4.3.2 KŘEŠŤANSKÉ PROSTŘEDÍ.....	19
1.4.4 ÚČAST RODINY NA LITURGICKÉM ŽIVOTĚ CÍRKVE.....	19
1.4.4.1 V KOSTELE.....	20
1.4.4.2 MŠE SVATÁ	21
1.4.4.3 NEDĚLE	22
1.4.4.4 SLAVENÍ HLAVNÍCH CÍRKEVNÍCH SVÁTKŮ	22
<u>2 PŘEDŠKOLNÍ ZAŘÍZENÍ.....</u>	25
2.1 VÝZNAM PŘEDŠKOLNÍHO ZAŘÍZENÍ.....	25
2.2 ORGANIZACE PŘEDŠKOLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ.....	27
2.3 POJETÍ A CÍLE PŘEDŠKOLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ	28
2.3.1 ÚKOLY A SPECIFIKA.....	28
2.3.2 VZDĚLÁVACÍ CÍLE	29
2.3.2.1 RÁMCOVÉ CÍLE.....	29
2.3.2.2 KLÍČOVÉ KOMPETENCE	30
2.4 VZDĚLÁVACÍ OBSAH	30
2.5 PODMÍNKY PŘEDŠKOLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ.....	31
2.6 AUTOEVALUACE MATEŘSKÉ ŠKOLY	31
2.7 ŠKOLNÍ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM.....	32
2.8 ADAPTACE DÍTĚTE.....	33
2.9 PŘÍPRAVA NA ŠKOLU.....	34
<u>3 MATEŘSKÉ ŠKOLY NA ÚZEMÍ PRAHY S VAZBOU NA ŘÍMSKOKATOLICKOU CÍRKEV.....</u>	37
3.1 CHARAKTERISTIKA CÍRKEVNÍCH MATEŘSKÝCH ŠKOL.....	37
3.1.1 VZDĚLÁVACÍ PROGRAM.....	39
3.1.2 ROČNÍ PLÁN	40

3.1.2.1	SLAVENÍ VÁNOC	41
3.1.2.2	VELIKONOCE	43
3.1.3	FINANCOVÁNÍ.....	44
3.2	CÍRKEVNÍ MATEŘSKÉ ŠKOLY ZŘIZOVANÉ ARCIBISKUPSTVÍM PRAŽSKÝM	46
3.2.1	CÍRKEVNÍ MATEŘSKÁ ŠKOLA STUDÁNKA	46
3.2.1.1	VZDĚLÁVACÍ PROGRAM	47
3.2.2	CÍRKEVNÍ MATEŘSKÁ ŠKOLA SRDÍČKO	48
3.2.2.1	VZDĚLÁVACÍ PROGRAM	49
3.2.3	KATOLICKÁ MATEŘSKÁ ŠKOLA SVATÉHO KLIMENTA.....	50
3.2.3.1	VZDĚLÁVACÍ PROGRAM	50
3.2.4	MATEŘSKÁ ŠKOLA LOGOPEDICKÁ DON BOSCO	51
3.2.4.1	VZDĚLÁVACÍ PROGRAM	52
3.3	CÍRKEVNÍ MATEŘSKÉ ŠKOLY ZŘIZOVANÉ JINÝMI ZŘIZOVATELI.....	53
3.3.1	MATEŘSKÁ ŠKOLA SVATÉ VORŠILY	53
3.3.1.1	VZDĚLÁVACÍ PROGRAM	53
3.3.2	CÍRKEVNÍ MATEŘSKÁ ŠKOLA LAURA	54
3.3.2.1	VZDĚLÁVACÍ PROGRAM	55
3.4	KŘESŤANSKÉ TŘÍDY VE STÁTNÍCH MATEŘSKÝCH ŠKOLÁCH	55
3.4.1	KŘESŤANSKÁ TŘÍDA V MATEŘSKÉ ŠKOLE VOLAVKOVA	56
3.4.2	KŘESŤANSKÁ TŘÍDA V MATEŘSKÉ ŠKOLE BUBENÍČKOVA	57
3.4.3	KŘESŤANSKÁ TŘÍDA V MATEŘSKÉ ŠKOLE NA PŘESYPU.....	57
3.4.4	KŘESŤANSKÁ TŘÍDA V MATEŘSKÉ ŠKOLE CHODOVICKÁ	57
	<u>ZÁVĚR.....</u>	58
	<u>PŘEHLED POUŽITÝCH ZKRATEK A SYMBOLŮ</u>	60
	<u>SEZNAM LITERATURY</u>	61
1.	POUŽITÁ LITERATURA	61
2.	INTERNETOVÉ ODKAZY	62

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHY

SEZNAM ZKRATEK UVEDENÝCH V PŘÍLOHÁCH

ČESKÁ ANOTACE

ABSTRACT

ZUSAMMENFASSUNG

RESUMÉ

ÚVOD

V roce 2008 jsem navštěvovala v rámci studia na teologické fakultě Univerzity Karlovy přednášky z pedagogiky, při kterých mě zaujal projekt Rámcový vzdělávací program pro předškolní a školní vzdělávání. Protože mám sama děti, které postupně navštěvovaly mateřskou školu, a to třídu s křesťanským zaměřením, rozhodla jsem se věnovat bakalářskou práci právě vzdělávání v předškolnímu věku.

Tato práce si klade za cíl na základě dostupné literatury a otevřených zdrojů zmapovat a představit mateřské školy na území Prahy s vazbou na Římskokatolickou církev. Smyslem této práce je zodpovědět následující otázky: Jak se vyvíjí dítě v předškolním věku a především jak se utváří jeho vztah k Bohu? S tím přímo souvisí otázka vzdělávacích institucí a jejich vztah k duchovní a obecně mravní formaci dítěte. Jaký je rozdíl přístupu k dítěti v církevní a ve veřejné mateřské škole? Vzhledem k „babyboomu“, který v Praze zažíváme a zároveň k nerovnoměrnému rozmístění církevních mateřských škol v Praze, zbývá otázka vážení různých dober z hlediska každodenních potřeb fungování zpravidla vícečetné rodiny, tzn. poměrování kvality školy, dojezdové vzdálenosti, vzdálenosti k zaměstnání rodičů, ke škole navštěvované staršími dětmi a podobně. Jaké možnosti umístění dítěte z věřící rodiny jsou v Praze?

V rámci tvorby bakalářské práce jsem vycházela z následující metody: Shromáždila jsem dostupnou literaturu, studovala jsem otevřené zdroje, které se týkaly předškolního vzdělávání v Praze, zejména církevních mateřských škol, a navštívila jsem některé z těchto škol. Poté jsem se rozhodla rozdělit práci na tři hlavní části – nejprve pojednat o předškolním dítěti, následně o předškolním zařízení a konečně o mateřských školách s vazbou na Římskokatolickou církev v Praze.

V úvodní kapitole této práce je vymezena věková skupina dětí, pro kterou jsou mateřské školy určeny a je načrtnut charakteristický profil dítěte předškolního věku, tj. ve věku mezi třetím až šestým či sedmým rokem života. V jeho rámci je stručně nastíněn fyzický vývoj předškolního dítěte a poté zmíněn jeho psychický vývoj v daném období. Jádrem této kapitoly je obsáhlé pojednání o náboženském vývoji dítěte. Budeme se věnovat významu křtu pro dítě, a také jak dítě prožívá svou víru a jaký k ní má vztah. Následuje rozbor významu modlitby pro předškolní dítě a výchově k ní, zmíníme druhy modlitby a její hlavní překážky pro formaci dítěte. Následující pasáž věnujeme základnímu prvku náboženské výchovy dítěte, kterým je rodina a rodinná výchova a jejímu významu

pro dítě. Jako východisko křesťanské výchovy je zde především přestaven příklad rodičů a jejich rozhovor s dítětem. Z textu vyplyne nezbytnost vytváření křesťanského prostředí hned od počátku života. Tématem závěru první části jsou možné způsoby účasti rodiny na liturgickém životě církve, význam slavení mše svaté, přítomnost dítěte v kostele a slavení dne Páně. Prezentovány budou též hlavní církevní svátky a možnost jejich reflexe v rodinném životě.

Námětem druhé kapitoly bude rozbor podstaty předškolního vzdělávání v předškolních zařízeních. Jádrem této části je pohled na předškolní zařízení a to jak na zařízení jako instituci tak na jeho úkoly v předškolním vzdělávání, vycházíme z Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání. Cílem tohoto rozboru je určení významu, který předškolní instituce mají na vyvíjející se dítě. Za tímto účelem je obsažena pasáž o předškolním vzdělávání, jeho organizaci, pojetí a podmínkách. Předškolní vzdělávání je vnímáno z hlediska plnění vzdělávacích cílů s důrazem na rámcové cíle a klíčové kompetence. Dále je zpracována analýza chování dítěte mezi vrstevníky včetně jeho adaptace na kolektiv předškolního zařízení a význam předškolního zařízení ve vztahu k přípravě na školní vyučování.

Třetí kapitola je věnována jednotlivým mateřským školám na území Prahy s vazbou na Římskokatolickou církev, případně dalším mateřským školám s vazbou na křesťanskou výchovu. Je zaměřena na jejich vzdělávací program, roční plán škol a jejich financování. V další pasáži jsou představeny jednotlivé školy, přičemž jsou rozděleny podle jejich zřizovatele. Pro srovnání jsou zmíněny též křesťanské třídy ve státních mateřských školách a jejich význam.

Závěr bakalářské práce představuje jakousi syntézu a shrnutí podstatných myšlenek celé práce a zdůraznění nenahraditelného významu duchovní formace poskytované dětem v předškolních zařízeních.

V příloze je uvedena ukázka výroční zprávy, školních vzdělávacích programů a školního řádu několika mateřských škol.

1 CHARAKTERISTICKÝ PROFIL PŘEDŠKOLNÍHO DÍTĚTE

1.1 VYMEZENÍ OBDOBÍ

Předškolním věkem se rozumí vývojové období dítěte od dovršení třetího roku věku po vstup do školy, to znamená zpravidla do dovršení šestého roku života. Období předškolního věku si zaslouží speciální pozornost, protože v něm dochází k mnoha kvantitativním a kvalitativním změnám ve vývoji a chování dítěte. Hlavní činností je hra. V tomto období dítě navštěvuje většinou mateřskou školu. Základem stále zůstává rodinná výchova, na které mateřská škola staví a která napomáhá dalšímu rozvoji dítěte.¹

1.2 FYZICKÝ VÝVOJ

Tempo fyzického vývoje již není tak rychlé jako v předchozích letech. Jde spíše o zdokonalování toho, co se dítě již naučilo. Tyto změny jsou ovšem stejně významné, neboť ovlivňují postavení dítěte ve skupině vrstevníků a také další vývoj jeho soběstačnosti.

Soustavné podněty celého pohybového aparátu vedou ke zlepšení pohybů, k jejich plynulosti a účelnosti. Lokomoce a manuální zručnost je koordinovanější a přesnější. Pohybové dovednosti se dobře uplatňují v různých, pro dítě podstatných denních činnostech, jako je například hra a sebeobsluha. Hrou s drobnými předměty nebo na pískovišti se cvičí zejména jemné pohyby, jejich souhra a dítě jimi nabývá jistoty. S celkovým rozvojem aktivity souvisí i jejich pestrost. „*Všechny druhy hry jsou důležité pro rozumový, fantazijní a citový vývoj dítěte a mohou být nezbytným krokem k dalšímu vývojovému stádiu.*“² Ke konci období přibývají i další činnosti jako učení a práce. Napomáhají k uspokojování poznávání, k rozvoji socializace i mravnímu vývoji osobnosti dítěte.³ Dítě cvičí jemnou motoriku při hrách s pískem či kostkami, zejména však při kresbě. Kresba je jednou ze symbolických funkcí, v níž je zřejmá tendence dítěte zobrazit realitu tak, jak ji samo chápe.

¹ Srov. PRŮCHA Jan: Pedagogický slovník, Praha: Portál, 1995, 175.

² BRIERLEY John: 7 prvních let života rozhoduje, Praha: Portál, 1996, 82.

³ Srov. LANGMEIER Josef: Vývojová psychologie, Praha: H&H, 1998, 85.

Ve čtvrtém roce se již výrazněji vyhraňuje lateralita jedné ruky, obvykle pravé. Dítě koná určité činnosti raději, lépe a rychleji dominantní rukou. Uplatňuje se zejména ve složitějších úkonech, náročnějších na koordinaci.

Dítě potřebuje hodně pohybu a samo ho vyhledává. Při pohybových a míčových hrách se současně zdokonaluje chůze, běhání, skákání a zdolávání překážek. Na zdárný tělesný vývoj mají vliv i další aktivity, mimo jiné plavání a lyžování. Pro tělesnou zdatnost je nutné otužování, které zvyšuje odolnost dítěte. Přírodním předpokladem správného rozvoje pohybových schopností je ponechat dítěti samostatnost v péči o vlastní osobu - samostatně jí a samo se převléká. Může se pod dohledem samo koupat. Růst obratnosti umožňuje předškolákovi pomáhat doma při jednoduchých pracích. Pěstuje se v něm také smysl pro povinnost.

Individuální tělesné rozdíly jsou v tomto období velmi významné, protože silně ovlivňují místo, které dítě zaujme ve společenství vrstevníků a to například pohybovou obratností. Dítě, které má staršího sourozence, obvykle překonává ve výkonnosti jedináčky a ty, které mají v rodině někoho mladšího. Vyšší a silnější dítě má obvykle větší šanci získat lepší postavení v dětském kolektivu. Snadněji si získá přátele a dostane se do vedoucí role.

Veškeré cíleně vedené činnosti jsou důležité v pohybovém rozvoji předškolního dítěte, a není proto dostačující se spoléhat jen na samočinný vývoj.

1.3 PSYCHICKÝ VÝVOJ

Významným vývojem prochází také dětská psychika. Přibývají a zvýrazňují se specifické individuální rysy a vlastnosti, které se odrážejí v celém rozsahu a úrovni chování. Charakteristickým rysem dítěte je velký nárůst aktivity. Dítě touží po samostatnosti, což často vyjadřuje slovně i svým chováním. V jeho chování si můžeme povšimnout nové schopnosti – vytyčovat si cíle činnosti a úsilí dosahovat jich.

Prvním předpokladem všech duševních procesů je **vnímání**. Dítě by mělo mít možnost vnímat a pozorovat co nejširší škálu předmětů. Vnímání prostoru je nepřesné, dítě nedokáže správně odhadnout větší vzdálenost a obvykle přeceňuje velikost prostoru. S určitými obtížemi je spojeno i vnímání času. Dítě má tendenci přeceňovat časové úseky, zdají se mu mnohem delší než dospělému. Čas vnímá pouze prostřednictvím konkrétních událostí a opakujících se jevů. Žije výlučně přítomností.

Pozornost je v předškolním věku ještě nezralá, krátkodobá a povrchní. Proto je třeba učit dítě soustředění, což je určováno jeho zájmem. S postupujícím věkem se zlepšuje koncentrace pozornosti i délka soustředění. Rozvoj pozornosti souvisí se zráním centrální nervové soustavy.

Předškolní věk se vyznačuje též intenzivním rozvojem **paměti**. Převažuje paměť krátkodobá, trvalost paměti se však intenzivně rozvíjí a podmiňuje utváření dlouhodobé paměti. První projevy úmyslné paměti jsou až koncem předškolního věku. Posiluje se paměť logická, která předpokládá schopnost postihnout vnitřní vztahy a pochopit myšlenkový obsah materiálu. Záměrná paměť se začíná rozvíjet spolu s pozorností kolem pátého roku věku. U předškoláka je mechanická paměť na velmi dobré úrovni, ale logická se vyvíjí až ke konci tohoto období. Poměrná snadnost zapamatování a učení ukazuje na velké možnosti předškolního dítěte.

S rozvojem paměti úzce souvisí rovněž rozvoj **představivosti a fantazie**. Prostřednictvím představivosti je dítě schopno se podílet na situacích a řešit různé problémy, na které by ve skutečnosti nebylo schopno reagovat. Představivost má svůj význam i v sociálním chování. Hrají-li si předškolní děti pohromadě, jde většinou o představivostní a napodobivé hry. Dětská představivost je velkým pomocníkem rodičů. Mezery v představivosti doplňuje dítě fantazií. Ta je v tomto věku nezbytná pro citovou a rozumovou rovnováhu. Obvykle se říká, že dětská fantazie je větší než fantazie dospělých. Ve skutečnosti je však jen smělejší a bujnější. Často také vznikají smyšlenky, které nelze hodnotit jako lži, protože dítě je přesvědčeno o jejich pravdivosti. Rostoucí zkušenost se projevuje větším rozsahem představ a lepší paměť přispívá k jejich větší přesnosti a stálosti. Dítě pomocí fantazie zkrášluje skutečnost. Fantazie má v tomto období harmonizující význam a je nezbytná pro citovou i rozumovou rovnováhu. Pro dítě je snazší vyrovnat se s nedostatky v myšlení a zkušenostech pomocí fantazie.

V **myšlení** se odráží seznamování s okolními předměty a jevy, zjišťování souvislostí a vztahů mezi nimi, rozeznávání, určování či výběr. Základním pramenem myšlení je pro dítě bezprostřední znalost okolní skutečnosti, zkušenost ze života a praktická činnost. V tomto věku si dítě osvojuje nové vědomosti a pojmy. Ve vývoji pojmů dochází k výraznému pokroku. Výrazem dětského myšlení, zájmu dítěte a snahy porozumět jsou dětské otázky. Dítě chce prostřednictvím otázek navázat kontakt nebo získat pozornost, povzbuzení, pomoc či útěchu.

Od myšlení je neoddelitelný **řečový projev**. Jeho formální i obsahová složka se během předškolního věku zdokonaluje, zejména kvantitativně. Slovní zásoba se v průběhu

předškolního věku značně rozšíří, šestileté dítě ovládá v průměru asi 3 000 slov.⁴ Dítě umí řeč účinně používat a mluvená řeč se stává převládajícím dorozumívacím prostředkem. V mateřské škole, kde je důležitým bodem práce na rozvoji řeči i myšlení, se dítě stále setkává s novými podněty a je často vyzýváno k řeči.

Ve způsobu prožívání a **citovém projevu** dochází rovněž k určitým změnám. Rozvíjejí se citové vztahy jako je láska a sympatie. Vyvíjí se také mravní citění. Citové prožívání prochází určitým vývojem, není již zcela spontánní a začíná být regulováno vůlí. Vůle se může projevat v kterékoli činnosti, bývá však ještě slabá. Dítě postupně poznává hranice, jak se má chovat, někdy se pro takové chování samo rozhodne, ale obvykle vydrží jen krátkodobě. V kolektivu brzy poznává, že i jiní chtějí prosadit své úmysly a přání. V rozvoji dítěte mají významnou úlohu také potřeby, které se s rozvojem a růstem mění. Základní potřeby dítěte by měly být uspokojovány v přiměřené míře a po dostatečně dlouhou dobu. Osobnost a charakter dítěte se vytváří od narození a pro vývoj člověka jsou důležité jak dědičné předpoklady, tak i výchova.

1.4 NÁBOŽENSKÝ VÝVOJ

James W. Fowler přiřazuje víře obecně následující stadia: nediferencovaná víra, dále intuitivně-projektivní, mýticko-slovní, synteticko-konvenční, individuálně-reflektující, spojující a konečně zmiňuje víru univerzalizující.⁵ Jednotlivá stadia na sebe navazují tak, že každé z nich rozšiřuje vědomý obsah stadia předešlého. Následují po sobě v daném pořadí, aniž by některé z nich mohlo být přeskočeno. Stupeň víry intuitivně-projektivní, typický pro předškolní dítě, je charakterizován magičností a nelogičností a bývá oživený fantazijními představami, zvláště ve vztahu k Boží moci či k tajemstvím narození a smrti.

Pro předškolní život je charakteristická proměnlivost myšlenkových vzorů dítěte. Dítě je neustále seznamováno s novinkami, které následně ovlivňují myšlenkové operace. Imaginativní proces sycený fantazií, ještě není korigován logickým myšlením. Dominuje proces vnímání, který je v tomto stadiu nejvíce ovlivňován představivostí. Představou je síla formující rozvoj v oblasti víry i v jiných oblastech. Představivost vytváří dlouhotrvající vzory a pocity, které mohou být pozitivní i negativní. Děti vytvářejí představy kombinací

⁴ Srov. VÁGNEROVÁ M[...]: Psychický vývoj dítěte a jeho variabilita, Praha: Karolinum, 1992, 61.

⁵ Srov. FOWLER James W.: Stufen des Glaubens, Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn, 1991, 8.

hlubokých pocitů, vhodných ilustrací, fantastických, ale neškodných postřehů a také některých destruktivních předpokladů. Nebezpečí může být v ulpění dětské představivosti na neomezených obrazech teroru a destrukce nebo na vědomém či nevědomém využití představivosti k nepřiměřenému zesílení tabu či morálních a věroučných očekávání. Úkolem dospělých ve víře, kteří s dětmi udržují vztahy a naslouchají jim, je tato zkruslení objevit a pomoci dětem, aby své představy zkorigovaly. Představivost začíná u dětí fungovat již dříve, než začnou klást otázky. Představy utvářející vnitřní svět dítěte se nacházejí pod hladinou vědomí. Má-li se symbol víry stát součástí představ dítěte, má se dítě pravidelně účastnit prožívání symbolického aktu. Když se začne zajímat o význam náboženských rituálů a symbolů, je vhodné mu vyprávět příběhy, které jejich smysl vysvětlují.

Víra tohoto stadia je plná **fantazií**. Dítě je silně ovlivňováno příklady, náladami a činnostmi víry, které nachází v primárních vztazích s dospělými. Proto je s rodiči často spojován i Bůh. Dítě si dobře pamatuje vyprávěné příběhy, ale také farářova gesta či symboly v podobě zapálené svíce či obrazu s náboženskými motivy. Dětské ilustrace biblických příběhů jsou kombinací jejich představivosti se zdůrazněním dominantního zážitku zobrazovaného příběhu. V tomto věku žije dítě v rituálech, představách a obrazech. Nepřejímá je však pasivně, ale pracuje s nimi dále, spojuje a vynalézá. Je tedy důležité, které příhody, obrazy či gesta uvádějí do pohybu a podněcují dětskou fantazii. Platí zde zásada obezřetnosti a opatrnosti.

U dítěte, které se dokázalo díky lásce rodičů přijmout, se setkáváme se zdravou mírou sebevědomí a vědomí vlastní hodnoty. V opačném případě sledujeme u dětí pocity studu a viny. Akceptované dítě umísťuje zkušenost vlastního přijetí a rodičovské lásky do své představy o Bohu. Výsledkem je víra dítěte charakterizovaná silným vědomím, že je v rukou milujícího a pečujícího Boha. Toto hluboké přesvědčení je pro dítě důležité. V tomto období se kromě schopnosti překračovat zakoušený svět v představách a zpřítomňovat jej v příbězích, nově setkáváme se známkami sebevědomí, převážně egocentrické povahy. Dítě si rovněž poprvé začíná uvědomovat smrt. Rodiče se nemusí obávat, že dítěti ublíží, budou-li mu vyprávět biblické příběhy, jež tematizují zmíněné oblasti života. Tato vyprávění budou konstruktivní za předpokladu, že rodiče zároveň sdělí, kdo je ve všech jejich životních situacích vždy doprovází a sdílí s nimi dobré i zlé.

Hlavním faktorem urychlujícím přechod k dalšímu stadiu je podle Jamese W. Fowlera využívání konkrétního a operačního myšlení. Jádro změny spočívá v začínajícím rozlišování mezi tím, co je skutečné a co se skutečným jen jeví.⁶

1.4.1 VÝZNAM KŘTU PRO DÍTĚ

První krok k náboženské výchově dítěte je přivést ho k novému zrození z vody a z Ducha svatého při křtu,⁷ který bývá většinou uskutečněn brzy po narození. Dítě poté má žít životem Božím, s právem na vstup do věčné radosti v nebi. Den svatého křtu se má stát jedním z nejdůležitějších a nejpamátnejších dnů života. Je proto velmi důležité, aby byl dítěti vštěpován co nejvíce do paměti, a to například tím, že ve výroční den se rozžihá křestní svíce. Křtem se má člověk znovuzrodit v církvi. Církev má všechny vlastnosti nejlepší vychovatelky, ve zjevených pravdách vlastní poklad věčných hodnot a vychovatelských zásad.⁸

Dítě také dostalo schopnosti milostí posvěcující, aby mohlo žít jako dítě Boží. Tyto schopnosti jsou Božské ctnosti - víra, naděje a láska. Aby se dalo ve svém budoucím životě vést vždy Bohem, k tomu dostává též dary Ducha svatého. Duch svatý vlévá ctnosti mravní, aby se dítě chovalo k sobě a k bližnímu vždy nadpřirozeně. Velmi důležitá je náboženská atmosféra, která mu pomáhá objevovat Boží přítomnost a ve které klíčí semínko víry ze svatého křtu.

Již Komenský nabádá rodiče: „*Starati se zatím, aby což jim Bůh dal, zase Bohu odevzdali, a to skrze křest svatý, co nejdříve, žádajíce horlivě, aby milosrdný Bůh, což stvořiti ráčil, ráčil také v Kristu spasiti, a Ducha svatého za vůdce k spasení dada, tím milosti své při něm ihned zapečetiti.*“⁹

1.4.2 MODLITBA

Prvním krokem v náboženském životě dítěte je to, že rodiče dítěti žehnají a před ním se modlí. V tom se projevuje jejich láska, protože rodiče jsou pro dítě zástupci Boží lásky. Pro náboženskou výchovu dítěte v rodině nestačí pouze to, že rodiče a sourozenci jsou zbožní ve skrytu svého srdce - soukromě. Kardinál Tomášek vychází ze smyslového poznávání dítěte: Nestačí tedy, aby rodiče a sourozenci byli vnitřně zbožní, ale mají se

⁶ Srov. FOWLER James W., tamtéž, 150-151.

⁷ Srov. TOMÁŠEK František: Pro Vás, rodiče I. – Výchova dítěte v rodině, Řím: Křesťanská akademie, 1964, 20.

⁸ Srov. MALÝ Tomáš: Pedagogika, Řím: Velehrad – Křesťanská akademie, 1985, 100.

⁹ KOMENSKÝ Jan Amos: Informatorium školy mateřské, Praha: Kalich, 1992, 113.

navenek modlit, čímž dítěti poukazují na skutečnost Boží existence. Modlitba má být důstojná, uctivá a má se odlišovat od ostatních běžných zaměstnání, aby dítě vnímalo, že se děje něco nevšedního.¹⁰ Zvláště důležité je důstojné konání znamení svatého kříže, které dítěti napomáhá pocítit velikost tohoto úkonu a přirozeně ho vede ke klidu. Toto uklidnění se stává vlastně první dětskou spolu-modlitbou a později vede ke snaze modlitbu napodobit. Příklad rodičů, kteří se uctivě modlí, provází pak dítě celý život. Zářným příkladem správné modlitby je nám sám Ježíš Kristus a svatí v dějinách církve.

1.4.2.1 VÝCHOVA K MODLITBĚ

Výchova k modlitbě patří k nejdůležitějším úkolům náboženské výchovy, neboť modlitba se má stát postupně největší životní silou. Je proto nesmírně důležité, aby dítě mělo správný pojem o modlitbě a konalo ji s radostnou ochotou. Ať se nejprve naučí rozmlouvat s Bohem. Kdyby rodiče povolili, aby dítě říkalo pouze slova modlitby bez myšlení na její obsah, snadno by v nich mohlo vidět pouze nudné formulky. Odříkávalo by je bez zájmu a překotně, aby se toho zbavilo co nejrychleji. Učme proto dítě nejprve tomu, aby dokázalo nenuceně mluvit k Bohu. Z vyprávění a z modliteb rodičů a sourozenců se tak brzy učí poznávat Boha.

Modlitba má mnoho **funkcí**.¹¹ Uvádí člověka do vztahu k Bohu, modlitbou se děkuje a prosí, chválí a oslavuje, modlitbou začínáme svůj rozhovor s Bohem, modlitba jej zahrnuje do našeho každodenního života. Všechny tyto složky by měly být obsaženy i v modlitbě pro děti. To ovšem neznamená, že každá modlitba musí obsahovat všechny. To by byla pro dítě příliš obsáhlá. Dítě potřebuje zpočátku jeden postoj, na který se může soustředit a který bude po rodičích přesvědčivě opakovat. Není ale správné se omezovat dlouho na jedinou modlitbu, protože se tím ztrácí mnohotvárnost setkávání s Bohem a vztahu k němu. Modlitba má být svým tónem bezprostřední, radostná, nejlépe rýmovaná a má odpovídat dětskému optimismu. Duch modlitby se rodí z živého vědomí Božího dětství. Je proto zapotřebí pěstovat modlitbu svobodnou a spontánní. Chceme-li naučit dítě textu určité modlitby, musíme mu nejprve vysvětlit jednotlivé výrazy, aby je pochopilo co nejlépe. Rodiče ať ukážou vlastním příkladem, co znamená uctivě se modlit. Všechna gesta mají být důstojná, výslovnost klidná a hlavně bez spěchu.

Schopnost modlit se je podložena přirozenými schopnostmi dítěte. Důležité je umět se soustředit, což dává modlitbě určitý časový rámeček. Dále je to rozumové zvládnutí pojmů,

¹⁰ Srov. TOMÁŠEK František: První základ výchovy, Olomouc: Velehrad, 1974, 18.

¹¹ Srov. LEISTOVÁ Marielene: První zkušenost s Bohem, Praha: Vyšehrad 1996, 63.

keré je k rozmluvě s neviditelným Bohem velmi potřeba. Důležitý předpoklad pro výchovu je rovněž víra rodičů, jejich přesvědčení, že patří Bohu.

Pouhé mluvení o Bohu by bylo málo, kdyby současně od začátku nebylo spojeno s mluvením s Bohem. Bůh není nějaká věc, kterou lze popisovat, ale je živý. Proto jej můžeme oslovovat a s ním mluvit. Komenský učí zpočátku se modlit takto: „*Předně tedy, když se starší modlí, aneb k stolu říkají neb zpívají, aby zvykaly tiše seděti neb státi, ručičky také spíti a pokojně držeti, čemuž snadniče přivyknou, jen jim toho pěkný na sobě příklad ukazovati a poněkud jim ručičky tak spaté na chvílečku drživati.*“¹² První vlastní modlitbou dítěte budou krátká poděkování a vyjádření radosti za něco pěkného, co dostalo. Dítě poví s pomocí rodičů Bohu o věcech, které vidělo. Tím se v něm natrvalo zabydlí správná představa o Bohu, který je s námi a ne daleko v nebesích. Tato modlitba jako volný rozhovor utvrzuje v dítěti představu Boha - Dárce všeho dobra. Dalším stupněm vývoje modlitby má být rozšíření pohledu na jiné lidi. Zde už začínají rodiče vést dítě k prosebné modlitbě. Nelze ale prosit za něco, co odporuje Božímu řádu ve světě. Je třeba dítěti vysvětlit, že pořádek ve světě je od Boha a on jej zpravidla nemění, spíše mají lidé s pomocí Boží změnit své chování. Je nutno vysvětlit, že Bůh ví lépe než my, co potřebujeme, a proto často prosby splní jinak, než si představujeme. Podobná nedorozumění bývají někdy příčinou toho, když dítě začne modlitbu odmítat. Potíže pak odstraní jediné volba jiné vhodnější modlitby.

1.4.2.2 DRUHY MODLITBY

Odpověď dítěte na velikost a dobrotu Boží je jeho modlitba. Pokaždé, když si to dítě uvědomí, může říci krátkou modlitbu a často ji opakovat, aby Bůh získal pevné místo v jeho životě. Dítě v tomto věku se **ráno** může modlit tak, že se postaví před obraz, sepne ruce, pozdraví Boha, připojí krátkou modlitbu vlastními slovy a poprosí o ochranu pro celou rodinu. Modlitba má být krátká a neformální. Vždy k ní patří poděkování za noc a radostné přijetí dne jako daru. Nakonec se učí udělat kříž. **Večerní modlitba** bude podobná, může být v rodinném kruhu, s prosbou o ochranu v noci. Bývá zpravidla trochu delší, ale nikdy nad vytrvalost dítěte. Důležité je děkování a radost z Božích darů, později lze připojit i prosby. Rodiče i dítě vzpomíná, co pěkného zažili. Dítě se také večer rádo pomodlí na způsob litanií nebo přímlov, kde všichni mohou odpovídat jako v kostele. K večerní modlitbě bývá připojeno také krátké zpytování svědomí se vzbuzením lítosti.

¹² KOMENSKÝ Jan Amos: Informatorium školy mateřské, Praha: Kalich, 1992, 113.

Stolní modlitba či píseň, pokud se nejí u rodinného stolu, stačí kratičká. Nedělní společný oběd ovšem má být něco více než jen nasycením hladu. „*Je to kus rodinné liturgie, patří k ní čistý ubrus, květina na stole, chvilka ztišení, slova rodičů a jídlo jako Boží dar. To vytváří ze společného stolování malou agapé - hostinu lásky*“.¹³

Mnozí rodiče soudí, že modlitbu **Otčenáš** se má dítě naučit jako první. Jednotlivé věty této modlitby, aby byly účelně pochopeny, lze probírat kolem pátého roku věku. To ovšem neznamená, že se mají naučené modlitby u malého dítěte zavrhnout. Jsou stejně důležité jako volná modlitba. Ale musí být srozumitelné, přiměřené věku a chápavosti. Naučené modlitby obsahují pevně formulované pravdy víry, které se modlitbou vštěpují do paměti dítěte. Modlitba svými slovy by se mohla zúžit, kdyby nebyla obohacována modlitbami naučenými, které mají bohatství myšlenek a věroučnou pravdu.

Modlitba se nemusí vykonávat jen ráno, ale může vyplynout i ze situace během dne. Tak se naučí dítě spontánně z konkrétního zážitku vidět Boha v různých věcech a prožitcích.

1.4.2.3 NESNÁZE PŘI MODLITBĚ

Jako hlavní chyby při modlitbě vidíme příliš dlouhou modlitbu, nesrozumitelnost a násilné donucování¹⁴. Zásadně se nemá užívat při takovém problému násilí nebo donucování, ale je třeba najít příčinu problému. Tou může být dětská vzdorovitost nebo pocit křivdy za potrestání. Rodiče ať neříkají dítěti, že se Bůh na ně bude zlobit, když se nepomodlí. Kde však se jedná o dítě náladové, které se nerado podřizuje jakémukoli pravidelnému pořádku, tam se raději přidržíme pravidelnosti v modlení.

Aby se dítě soustředilo, nesmálo se či nepošťuchovalo se sourozenci, k tomu může pomoci rozžatá svíce. O Vánocích to může být Betlém, v postní době dítě uplete korunu nebo namaluje Boží hrob. V květnu se soustředí zrak na obraz Panny Marie, jindy na kříž nebo obrázek, který dítě samo namalovalo. Dítě se modlí celým tělem, nejen ústy. Proto místo znamení kříže lze někdy začít úklonou, jindy místo sepnutí mohou být ruce rozepjaté jako je má kněz u oltáře. Večerní modlitba má mocného konkurenta v televizi, ale pokud se to s láskou překoná, stane se chvilka společné modlitby něčím milým a dítě na to bude celý život rádo vzpomínat.

¹³ SIMAJCHL Ladislav: Společně k Bohu, Hradec Králové: Signum Unitatis, 1991, 27.

¹⁴ Srov. SIMAJCHL Ladislav, tamtéž, 1991, 25.

1.4.3 V RÁMCI RODINY

Náboženská výchova nezačíná až pravidelnou výukou náboženství ve škole, ale samozřejmě dříve, především doma v rodinném prostředí. Rodiče jsou prvními oprávněnými a povinnými vychovateli svých dětí. „*Jsou povinni slovem i příkladem vzdělávat své děti ve víře a praxi křesťanského života.*“¹⁵ Ve výchově je nejdůležitější první sedmiletí, zvláště pak třetí a čtvrtý rok.¹⁶ Dětská duše přirozeně tíhne k Bohu. Rodiče dítěte nemají zapomínat na semínko nadpřirozeného života, které bylo do jeho duše vloženo při křtu, a mají napomáhat k jeho rozvinutí náboženským poučováním, výchovným působením a osobním náboženským životem. Mají také základní odpovědnost za vyučování dítěte a jeho růst.¹⁷ Slovo Boží má být spojeno s každodenním životem celé rodiny. Důraz klademe především na živou víru rodičů a jejich náboženský příklad. Opravdová radost a otevřenost pro náboženství dávají dítěti pocítit přítomnost Boží.

1.4.3.1 RODINNÁ VÝCHOVA

Velký důraz klademe na správnou výchovu dětí. „*Křesťanská výchova znamená výchovné působení v duchu křesťanského světonázoru a morálky.*“¹⁸ „*Rodiče a ti, kdo jsou na jejich místě, jsou povinni a mají právo vychovávat děti, katoličtí rodiče jsou povinni a také oprávněni zvolit si prostředky a zařízení, kterými se podle místních podmínek mohou vhodněji postarat o katolickou výchovu dětí.*“¹⁹ Je to úkol dalšího rozvíjení a upevňování všeho, v čem dítě získalo základ v předchozích letech. Rodiče mu mají říkat vždy pravdu přiměřeně věku a jeho schopnostem, aby v budoucnu nemuseli nic odvolávat. Zaujímají mimořádně důležitou roli ve výchově víry, jsou v tomto věku nejvhodnějším osobami i pro zodpovědnou výchovu, a to nejen na rovině přirozené, ale zvláštním a nenahraditelným způsobem právě na rovině duchovní. Cíl výchovy se kryje s tím, jak chápou svět a v čem vidí smysl života. Výchova má směřovat k tomu, aby dítě vyžrálo k dospělosti a uplatnilo se nejen jako užitečný člen lidské společnosti, ale také dosáhlo svého věčného cíle. Výchova je úmyslné působení na dítě, aby harmonickým způsobem rozvinulo všechny své tělesné a duševní schopnosti i duchovní vlohy. Rodiče si mají být vědomi, že dítě patří na prvním místě Bohu, a teprve pak jim. Z toho vyplývá pro rodiče velký a zodpovědný úkol,

¹⁵ Kodex kanonického práva, Praha: Zvon, 1994, kán. 774.

¹⁶ Srov. TOMÁŠEK František: První základ výchovy, Olomouc: Velehrad, 1974, 3.

¹⁷ Srov. DOHERTY Sam, ROY Harrison, WATSON Victor: Duchovní růst dětí, Příbor: Dětská misie, 1996, 57.

¹⁸ PRŮCHA Jan: Pedagogický slovník, Praha: Portál, 1995, 105.

¹⁹ Kodex kanonického práva, Praha: Zvon, 1994, kán. 793.

že je třeba vychovávat nejen pro zdařilý život na zemi, ale především pro Boha.²⁰ Rodiče mají povinnost stále pracovat na svém zdokonalování a dávat tím názorný příklad svého praktického života z víry. Ten je nejučinnějším prostředkem výchovy, nabývá zvlášť velké účinnosti v účasti celé rodiny na liturgickém životě církve a uvádí do praxe křesťanského života. Zejména pokud se jedná o pravidelnou společnou modlitbu ráno a večer, před jídlem či dalších příležitostí. Podobně působí rytmus týdenní, především jde o pravidelné prožívání nedělí a svátků. Vrcholem jejich slavení je vždy účast na mši svaté spojené pro rodiče se svatým přijímáním. Celý specifický způsob prožívání nedělí a svátků spolu s domácí atmosférou a náboženskou výzdobou přispívá velice k náboženské výchově.

K probuzení náboženského života dítěte je nutné i přiměřené poučování. Jde o to mluvit o Bohu častěji při různých příležitostech denního života, a to zpravidla krátce, ne příliš dlouho a nudně. Když dítě často slyší, jak je k němu Bůh dobrý, pak k němu rádo mluví a modlí se. Musí však být k modlitbě správně vedeno. Rodiče mají často vypravovat o Bohu, tak se v dítěti probouzí pocit vděčnosti, lásky a důvěry. Je třeba naučit mluvit dítě k Bohu vlastními slovy, aby bylo vnímavé a dovedlo navazovat hovor s Bohem. Rodiče chtějí dát dítěti do života to nejlepší a předat mu všechny své životní zkušenosti, takže sami vycítí, kdy je ta nejvhodnější chvíle vyprávět o Bohu. V dítěti vzniká hluboká jistota, že všechno dobré má od Boha. Je třeba ale mluvit o Bohu správně. Dítě v předškolním věku nekriticky přebírá vše, co se mu vypravuje, a všemu pevně věří. Je velmi důležité, aby se rodiče při poučování snížili na úroveň dětského myšlení a používali snadné, jemu běžné výrazy. V poučování nemají být opominuty tvořivé síly dítěte. Dítěti dáváme možnost, aby se mohlo co nejvíce projevit svými výtvary. Nejde zde zpravidla o výtvar sám, ale aby se dítě vnitřně zaměstnávalo náboženskými představami. O náboženských věcech mají rodiče hovořit vždy s posvátnou úctou.

Ve své knize *Pedagogika* kardinál Tomášek vyjmenovává hlavní výchovné prostředky, mezi které patří především kázeň, rozkaz, napomenutí, poučení, návyk, příklad, odměna a trest.²¹ Protože pud nápodobivosti je jedním z nejranějších lidských pudů, mají rodiče dávat dobrý příklad, který je přiměřený, trvalý a přitažlivý. Víra je proces, je to odpověď člověka na Boží nabídku. Rodiče nemohou dítěti předat svou již hotovou víru, ale mají se stát dítěti průvodci na jeho cestě k víře. Mohou trpělivě odpovídat na otázky, seznámit dítě s vyprávěními v Bibli, jak prožívali víru a uvěřili v Boha jiní. Ve

²⁰ Srov. DŘÍMAL Ludvík: František Tomášek jako katecheta dětí a mládeže, Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2002, 38.

²¹ Srov. TOMÁŠEK František: *Výchova dítěte*, Olomouc: Velehrad, 1942, 16.

svém přání vyrůst nachází dítě příklad v dospělých, které napodobuje. Instinktivně vidí v rodičích zprvu všemocné bytosti, které pro něj mohou udělat všechno, a hledá u nich souhlas. Proto je obzvlášť obdivuje a napodobuje. Potřebuje ale z mnoha důvodů také prostředí jiných dětí. Především skrze své sourozence má mnoho příležitostí, kde se může srovnávat a ve kterých nachází svědky svého konání. Mezi sourozenci se také vytváří pořadí, které je obvykle dáno věkem. Starší dítě může hrát pro dítě někdy větší roli než dospělí.²² Platí to i naopak, přítomnost mladšího dítěte má velký vliv na starší dítě, které si tak déle podrží dětství. Rovněž soulad v jednáních a konáních mezi rodiči a učiteli v mateřské škole je pro výchovu podstatný.

Rodiče jsou první a hlavní vychovatelé, jejich výchovné působení je tak důležité, že se dá obtížně nahradit. Mají vytvořit rodinné prostředí prochnuté láskou a oddaností Bohu i lidem, příznivé pro celkovou výchovu dětí, a to osobní i společenskou. A tak je rodina první školou společenských ctností, které potřebuje každá společnost. Zejména v rodině křesťanské, obohacené milostí a závazkem svátosti manželství, je třeba, aby se dítě učilo již od útlého věku podle víry přijaté na křtu poznávat a ctít Boha a milovat bližního. V ní udělá první zkušenost se zdravou lidskou společností a s církví. V rodině je povolna uváděno do občanského společenství a do Božího lidu. Výchovný úkol sice náleží především rodině, je však třeba, aby při něm pomáhala celá společnost. *“Rodiče sdílejí své výchovné poslání s dalšími osobami a institucemi, jako církev a stát.”*²³ Důležitou roli hraje místní církev. *„Zvláštním způsobem se povinnost výchovy týká církve, hlavně proto, že má úkol všem lidem hlásat cestu spásy.”*²⁴

Křesťanská výchova stojí na osobnostech vychovatelů. Ti dokážou využívat k výchově k lásce různé metody. Osvojování si kladného vztahu k dobru a lásce skrze konkrétní osoby a věci patří k nejzákladnějším celkovým metodám křesťanské výchovy. Umožnit dítěti získat pozitivní vztah k lidem, stvoření a hodnotám, a v důsledku pak skrze ně také vztah k Bohu, není zvlášť obtížné a přitom pro opravdový dobrý křesťanský růst nezbytné. Křesťanská výchova vychází z jistoty, kterou dává Bůh. *„V samotném Bohu nacházíme čistý překrásný vzor vychovatele, a proto jej jako dárce života, můžeme nazvat jedinečným Pedagogem a Vychovatelem člověka”*²⁵. Neustálé poznávání a objevování je základem lásky. Láska je pro člověka velkým motivem k životu.

²² Srov. LEFEBVRE Xavier, PÉRIN Louis: Das Kind vor Gott, München: Verlag J. Pfeiffer, 1967, 61.

²³ JAN PAVEL II.: Dopis rodinám, Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1994, 23.

²⁴ DRUHÝ Vatikánský koncil: Deklarace o křesťanské výchově Gravissimum educationis, in: Dokumenty II. vatikánského koncilu, Praha: Zvon, 1995, 3.

²⁵ KÁŇA Jiří: Křesťanská výchova dětí předškolního věku, Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1992, 5.

Obecné předpoklady úspěšné výchovy uvádí také Eva Vančurová ve svém výchovném desateru: „*Je to láska, klidné a vyrovnané domácí prostředí, oba rodiče, jednotné vedení, důslednost, dobrý příklad, trpělivost, vhodné zaměstnání, pravidelná životospráva a požadavky odpovídající schopnostem dítěte.*“²⁶ To nejcennější ale, co mohou rodiče svému dítěti dát, jsou oni sami. To je celé tajemství křesťanské výchovy.

1.4.3.2 KŘESŤANSKÉ PROSTŘEDÍ

Jde o prostředí jistoty o lásce rodičů bez zbytečné tvrdosti a autoritářství, kdy mají rodiče čas si s dítětem povídat i hrát. Takové prostředí lásky usnadňuje dítěti, aby si bylo jisté i láskou Boží. V kostele při bohoslužbě získává dítě soustavnou odbornou teoretickou výuku. Když k této teorii přibude praxe pěkného života doma, tam je možné důvěřovat, že se milost Boží ujme, dítě uvěří v Boha a zamiluje si ho pro celý život.

V tomto období ještě není vhodné uplatňovat systematickou katechezi s příslušnými požadavky podle naplánovaného programu, ale je účinná tzv. katecheze příležitostná,²⁷ založená na osobním příkladu rodičů, s nimiž se dítě emotivně identifikuje. Její součástí je přiměřené vyučování, které se odvíjí na základě dětských dotazů. Předpokladem je probuzení víry dítěte tím, že kolem něj vytváříme prostředí bohaté na projevy a předměty křesťanské skutečnosti. To působí na zvědavost dítěte, které klade otázky a tím vytváří příležitost k vlídnému vysvětlování, které je spontánně přijímáno. Rodina má vybavit svůj domov nejen základními náboženskými předměty, hodnotnými z hlediska uměleckého a estetického, ale může zhotovit i domácí oltářík. V každé křesťanské domácnosti má být též umístěn na čestném místě kříž. Vzhledem k podvědomí dítěte jsou důležité náboženské obrazy, které vtiskují do duše dítěte nesmazatelné náboženské představy.²⁸ K dalšímu vybavení domácnosti může patřit rovněž kroupka se svěcenou vodou.

1.4.4 ÚČAST RODINY NA LITURGICKÉM ŽIVOTĚ CÍRKVE

„*Další příležitost ke katechezi je v liturgickém životě církve. Její zdůvodnění je teologické: Křestní milostí se dítě stalo údem tajemného Těla Kristova – církve.*“²⁹ Má tedy právo i povinnost žít životem církve, jehož projevem je liturgie. Liturgický život církve

²⁶ VANČUROVÁ-FRAGNEROVÁ Eva: Psychologie předškolního dítěte a jeho výchova v rodině, Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1964, 200.

²⁷ Srov. DŘÍMAL Ludvík: František Tomášek jako katecheta dětí a mládeže, Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2002, 112.

²⁸ Srov. TOMÁŠEK František: První základ výchovy, Olomouc: Velehrad, 1974, 23

²⁹ DŘÍMAL Ludvík, tamtéž, 114.

proniká a oduševňuje náboženské poučování dítěte. To má být brzy uvedeno do bohoslužby a všeho, co se k ní vztahuje, a v kostele se tak nebude cítit cizí.

1.4.4.1 V KOSTELE

První návštěvu kostela je lépe vykonat po domácí přípravě mimo dobu bohoslužby, kdy není přítomno mnoho lidí. Využití návštěvy kostela pro katechezi je velmi důležité a má mimořádný dosah pro liturgickou výchovu a probuzení víry. Nejdříve navštíví dítě kostel spolu s rodiči, kteří mu tak v klidu mohou ukázat a vysvětlit všechny předměty sakrálního prostředí. Tyto návštěvy mají být spíše krátké a přiměřeně motivované. Vysvětlí, jak se má slušně chovat, jak se zdraví a že tam lidé nemluví mezi sebou, jen s Bohem. K tomu, aby dítě cítilo, že má v kostele skutečně své místo a že se tu s ním počítá, může přispět také vývěska dětí s jejich výtvy a malým prostorem pro informace pro rodiče a farnost.³⁰ Obrovský prostor, nádhera kostelů s mnoha obrazy, sochami a symboly, posvátné ticho a šepot rodičů vzbuzují v dítěti zážitek, který se liší od všedních míst, je to vznešenost bohoslužby spočívající ve zpěvech, bohoslužebných oděvech a liturgii. Je samozřejmé, že to všechno nesmí být zbavené obsahu, ale musí mít za cíl oslavu Boha. Tichým slovem a gestem lze v kostele upozornit na symboly a znamení, kterými církev obklopuje svátostnou přítomnost Boží: Věčné světlo, oltář, květiny či svíce. Bez ticha a usebrání nemůže dítě vykonávat žádné náboženské jednání, které je ve spojení s Bohem. Mlčením se uklidňují jeho smysly a bude schopné k přijetí náboženských tajemství. Tak získává svým jednáním odpovídající první vztah k tajemné přítomnosti Boží. Ticho v kostele dělá na dítě velký dojem a pomáhá mu soustředit se. Velkou pomocí je pro něj i náboženská píseň, čtení nebo světlo svíčky. Výchova k obzvláštní vnímavosti pro náboženské věci je dalším krokem, jak přivádět dítě k Bohu. Nic neovlivní dítě tak jako náboženské chování blízkých, které se snaží napodobovat, zvláště pak klidné a správné chování v kostele.

Druhou etapu představuje účast dítěte na návštěvách kostela v době vánoční a velikonoční, konkrétně prohlídka a katecheze u jesliček nebo Božího hrobu. Rodiče mají pravidelně sledovat církevní kalendář, jaký svátek připadá na jednotlivé dny a učit dítě obzvláště prožívat hlavní období církevního roku.

Samozřejmě roli zde hraje i pořadí dítěte v rodině. Dítě, které se nenarodilo jako první, většinou chodí do kostela s celou rodinou již od svého narození.

³⁰ Srov. HERCIKOVÁ Pavla Edita: Křesťanská výchova dětí, Praha: Pastorační středisko, 2002, 148.

1.4.4.2 MŠE SVATÁ

Způsob, jakým rodiče prožívají neděli, má dítěti připomínat, že neděle je dnem Páně. Cesta do kostela ať není jen tvrdou nutností, nýbrž něčím radostným. Dítě má poznat na svých rodičích, jak si mše svaté váží a že je činí šťastnými. Tak se bude u nich probouzet touha, aby tam mohlo být také přítomno. Dítě by mělo chodit na bohoslužbu rádo, má přicházet se zájmem a radostí. Bohoslužba nemá nahánět strach ani nutit k nesnesitelnému sebeovládání.

Bohoslužby nejsou dítěti tohoto věku většinou přiměřené a dítě jim nerozumí.³¹ Rodiče na ně přesto vodí dítě s dobrým úmyslem, že si časem zvykne. Podle názoru kardinála Tomáška mohou rodiče dítě s sebou přivést na mši svatou, až má potřebnou sebevládu ve svém vnějším chování.³² Je to zapotřebí z úcty k nejsvětější oběti a z ohledu na ostatní návštěvníky kostela i z důvodů sebevýchovných. Dítě si má být vědomo, že se v kostele musí chovat jinak než na ulici. Bylo by nesprávné nutit ho být v klidu, tím by mohla utrpět jeho pozdější návštěva kostela. Dítě se má postupně zaučít do chápání bohoslužby, někdy je vhodné bohoslužbu přizpůsobit chápání dětí. Při kázání může kněz oslovit děti a převést probírané téma do jejich řeči a myšlenkového světa. Některé bohoslužby bývají také určeny přímo dětem, mají svou atmosféru, kterou dítě vnímá, jsou obohaceny některými prvky aktivní účasti dětí, a tím dávají proniknout do samé podstaty. Důležité však je, aby toto slavení vedlo děti k lepšímu a vědomějšímu prožívání mše svaté dospělých, zvláště pak při nedělním shromáždění celé křesťanské obce při mši svaté.³³ Mělo by navozovat pocit bezpečí a klidu k přemýšlení. Nestačí dítěti poručit, aby bylo v kostele potichu a klidně sedělo.

Pomozme dítěti zapojit nedělní liturgii do jeho hry. Dítě doma rádo napodobuje obřady a hraje si na mši svatou. Přitom může být dětská hra zároveň i jeho modlitbou, když mu povíme, že ho Bůh slyší a má radost. Tímto podnětem k napodobování se probouzí a rozvíjí pozorovací smysl dítěte, aby vidělo, co se v kostele děje.

Cestou by měli rodiče spolu v přítomnosti dětí mluvit o tom, jaký je svátek nebo co se bude číst ve čtení či evangeliu. Při bohoslužbě je lepší, když dítě sedí vedle rodičů, aby mohlo zpívat, říkat nahlas odpovědi a modlitby a přesně poznalo jednotlivé fáze. Pak už stačí stisk ruky nebo slovo šeptem jako upozornění na důležitý moment. Cestou domů je pak správný čas zodpovědět otázky a vysvětlit nepochopené.

³¹ Srov. SIMAJCHL Ladislav: Společně k Bohu, Hradec Králové: Signum Unitatis, 1991, 57.

³² Srov. TOMÁŠEK František: První základ výchovy, Olomouc: Velehrad, 1974, 20.

³³ Srov. HERCIKOVÁ Pavla Edita, tamtéž, 149.

K modlitebnímu projevu patří stání, klečení i sezení, střídání zpěvu, společné i tiché modlitby a další úkony, na kterých se má dítě i dospělí spolu s knězem podílet. Dítěti je třeba vysvětlit, že mše svatá není jen věcí kněze, ale tuto službu koná celá farní rodina, každý, co mu přísluší. Rodiče se mohou s knězem dohodnout, čeho se může dítě při mši svaté účastnit. Například jde o zdobení a přípravu oltáře, přípravu obětních darů, očištění a zapálení svíček nebo rozdání lístků s písničkami. Při bohoslužbě může dítě přinášet obětní dary. Vrcholnou aktivitou je svaté přijímání. Dítě, které ještě nechodí ke svatému přijímání, by přesto mělo jít k oltáři, aby mu kněz mohl požehnat. Po mši svaté je opět co dělat při uklízení nejen pro ministranty, ale i pro ostatní. Tak si dítě již odmala uvědomí, že kromě jejich rodiny je velká farní rodina. Je třeba ho již od malička uvádět do společenství církve, modlitby a liturgie, protože předškolní dítě je také platným členem farního společenství, ve kterém se skrze vztah k lidem povzbuzuje i vztah k Bohu. Nezanedbatelný je rovněž význam návyku k pravidelnosti a vytrvalosti, kterého dítě nabývá především prostřednictvím svých rodičů.

1.4.4.3 NEDĚLE

Je třeba, aby neděle a svátky byly v rodině prožívány slavnostním způsobem. Proto má mít rodinný život v tyto dny jiný průběh. To první, čím se doma slaví svátek, je pohoda a harmonické prostředí. Kde dítě odmala žije v ovzduší sváteční pohody, bude tak umět žít později i samo a stane se z něj sváteční člověk. Dítě by mělo od nejtěplejšího věku zakoušet, že neděle se prožívá účastí na bohoslužbě v kostele a odpočinkem od práce. Sváteční bohoslužby se účastní podle možnosti celá rodina a rodiče mluví s dítětem o Bohu více než během týdne. Následuje sváteční oběd - stůl je ozdoben pečlivěji než ve všední dny – a krásné odpoledne, kdy každý má právo dělat, co ho baví. Vykonávají se práce pouze nezbytně nutné. Neděle má být slavena nejen na rovině duchovní, ale i tělesné. Dítě si obléká šaty určené do kostela na nedělní a sváteční dny. Má je na sobě ne kvůli lidem, ale jako výraz úcty a lásky k Bohu. Slavení svátku zakončí společná večerní modlitba a děkování.

1.4.4.4 SLAVENÍ HLAVNÍCH CÍRKEVNÍCH SVÁTKŮ

Slavení svátků mají všechny děti ve veliké oblibě a žijí vlastně od jednoho svátku ke druhému.

Žádné období roku není tak příhodné, aby se rodina navzájem sblížila, jako doba vánoční. Je tu mnoho příležitostí ke sblížení jejich členů, k projevům lásky a rozdávání radosti. V těch dnech, kdy Bůh přichází na svět, chce přijít také do jednotlivých rodin,

proto se má rodina na tuto návštěvu v adventní době připravovat a těšit. Také některé svátky v **Adventu** dávají téma pro adventní činnost a rozhovory. Na den svaté Barbory zajdou rodiče s dítětem pro třešňovou větvíčku, aby na vánoční svátky rozkvetla a byla tak obrazem srdce, rozkvetlého Boží láskou. Pak přijde den svatého Mikuláše, který je ukázkou laskavého a štědrého člověka, který rozděluje dětem. Na svátek Neposkvrněného početí můžeme dítě seznámit blíže s matkou Ježíše, s jejich nazaretským domovem a sledovat tuto rodinu na cestě do Betléma. Zpravidla se uplete adventní věnec osazený čtyřmi svícemi. Přitom dítě může pomáhat, neboť i rodina patří k sobě tak jako větvíčky ve věnci. Světlo svíčky znamená světlo víry a radost, která s Ježíšem přichází osvětit svět. U adventního věnce a později jesliček se rodina schází k večerní pobožnosti, vypráví o příchodu Ježíše na svět a může si dát předsevzetí na další dny. Ať se v adventu cvičí také v některé ctnosti. V týdnu před Vánoce se už dítě učí u Betléma zpívat koledy, aby je později dobře umělo, také může pomáhat péct cukroví či uklízet. Dítě se určitě hodně těší na dárky, ale důležitější je, aby rodiče na něj měli dostatek času, aby s ním hovořili a hráli. Aby vánoční radost byla úplná, musí příprava trvat po celý adventní čas.

Vánoce jsou velké rodinné svátky, které slavíme v kostele i doma. Na Štědrý večer má každá rodina své vlastní pěkné tradice, všichni jsou pohromadě doma, dítě zpívá s rodiči u stromečku vánoční písně a vítá tak Ježíška ve svém domově. Domácí liturgie pokračuje hostinou lásky - slavnostní večeří, obrazem svaté Hostiny Boží, které se všichni účastní při bohoslužbě v kostele. Svatým přijímáním se promění srdce v jesličky. Tato pospolitost rodinného stolu doma i stolu Páně v kostele je velmi důležitá. Večer pak přijdou na řadu dárky, symbol vzájemné lásky. O svátku Svaté rodiny je příhodný čas k zamyšlení, jak se rodině vede a jak se v ní projevuje navzájem křesťanství.

Popelec má být společným startem do doby postní, kdy každý zápasí se svými zlozvyky a postí se od svých chyb. První podmínkou radostných **Velikonoc** je tedy pokání, je nutno se cvičit zvláště v sebezapírání. Když se doma spoluprožívá postní doba, je velikonoční týden vrcholící Zmrtvýchvstáním podobně krásným prožitkem jako doba vánoční. Druhou podmínkou, aby slavení Velikonoc nabylo pro dítě i pro celou rodinu většího významu, je vlastní uspořádání slavnosti.³⁴ Pro dítě je důležité, aby svátky prožívalo všemi smysly, a pomoc při pečení mazance nebo beránka, dekoraci z vyfouklých vajíček či pletení pomlázky je pro něj obzvláště lákavá. Předškolní dítě se asi nebude moci zúčastnit z praktických důvodů noční Velikonoční vigílie, ale celá kompletní rodina by se

³⁴ Srov. HERCIKOVÁ Pavla Edita, tamtéž, 88.

měla účastnit bohoslužby na Boží hod ráno a společně prožít pak celý sváteční den. Též velikonoční výzdoba má vydržet déle než jen přes Velikonoční pondělí. Neměli bychom zapomínat na skutečnost, že Velikonoce slavíme padesát dní. Je třeba dbát ale především na to, aby svátky „*nezpohanštěly a nebyl plný stůl a prázdné srdce.*“³⁵

Kromě nedělí a zmíněných hlavních liturgických svátků je pro rodinu důležitý rovněž okruh svátků rodinných či křestních patronů a rodinná výročí.

³⁵ SIMAJCHL Ladislav: Společně k Bohu, Hradec Králové: Signum Unitatis, 1991, 61.

2 PŘEDŠKOLNÍ ZAŘÍZENÍ

Předškolní dítě začíná překračovat hranice nejbližšího rodinného kruhu a k vědomí vlastního „já“ přidává významný prvek – vztah k druhým dětem, ke své generaci. Naprostá většina dětí po společnosti druhých touží. Dítě je šťastné, když si ho ostatní všimnou a vezmou do hry, nebo když si může nového kamaráda přivést k sobě domů. Druhé děti vstupují na jeho vývojovou scénu a jejich vztahy se rozvíjí, prohlubují a tvoří podstatnou část života. Mateřská škola je k tomu velice vhodnou příležitostí. *„Jde o předškolní zařízení navazující na výchovu dětí v rodině a v součinnosti s ní zajišťující všestrannou péči dětem zpravidla ve věku od tří do šesti let.“*³⁶ Ve vztahu k druhým dětem se tu rozvíjejí mnohé důležité vlastnosti, zejména pro-sociální,³⁷ které umožňují začlenění do různých skupin, přijetí těmito skupinami a uplatnění v nich – družnost, solidaritu, obětavost, toleranci či soucit a kladou základy pro přátelství.

Samozřejmě je pro rodinu varianta dítě do mateřské školy neumísťovat vůbec, vyjma předškolní roku těsně před školou, který je povinný. Důvodem může být, že matka nepracuje nebo to, že jsou v rodině menší sourozenci. Rozhodnutí umístit dítě či neumístit záleží na každé rodině.

Předškolní zařízení jsou různého typu: jde o veřejné mateřské školy zřizované v Praze příslušnou městskou částí, dále školy tzv. nestátní, které se dělí na církevní školy zřizované církvemi a náboženskými společnostmi a soukromé školy zřizované soukromým zřizovatelem.³⁸ Mimo výše uvedené jsou za účelem integrace pro děti s různým handicapem zřizovány školy speciální, většinou též jako veřejné. Děti s lehčím postižením mohou být za určitých podmínek integrovány do klasických mateřských škol, u křesťanských mateřských škol to bývá pravidlem.

2.1 VÝZNAM PŘEDŠKOLNÍHO ZAŘÍZENÍ

Mateřská škola má za úkol pečovat o všestranný rozvoj dítěte a jeho zdraví tak, aby dítě, které jí projde, bylo připraveno na školní vyučování. Plní odpovědný výchovný a vzdělávací program, který vychází z vědeckých výzkumů o dítěti. Význam vstupu a docházky do mateřské školy je někdy podceňován, je považován za přechodné stádium

³⁶ PRŮCHA Jan, Pedagogický slovník, Praha: Portál, 1995, 113.

³⁷ Srov. MATĚJČEK Zdeněk: Co, kdy a jak ve výchově dětí, Praha: Portál, 2000, 48.

³⁸ Srov. <http://rejskol.msmt.cz/> (31. 1. 2010).

mezi rodinou a školou. Ale právě sociální zkušenosti, které zde dítě získá, určují v budoucnosti jeho vztah a roli ve skupině, pomáhají vytvářet sebevědomí a sebejistotu. Do mateřské školy dítě začíná chodit zpravidla ve třech letech věku. Pro většinu dětí je tento vstup prvním krokem do společnosti. Mateřská škola vhodně doplňuje a rozvíjí to, co se dítě naučilo v rodině, případně v jeslích. Přináší s sebou ale i mnoho změn: jiný režim dne, přítomnost dalších dětí či akceptování cizí osoby. Na rozdíl od dosavadních zkušeností patří ve školce každé místo a hračky všem. Každý má nárok na všechno stejnou měrou – i na pozornost učitelky. Dítě musí vyjadřovat svá přání srozumitelnou a přijatelnou formou. Často udělá v mateřské škole poprvé zkušenost s tím, že jeho přání není splněno hned nebo není splněno vůbec. Dítě se učí pohybovat ve skupině, zachovávat pravidla skupinového soužití, být samostatné a nezávislé. Poznává, co znamená navazovat přátelství a učí se snášet zklamání.

Mateřská škola výchovně působí na dítě především promyšleným a pravidelným denním programem, ve kterém se střídají hry a činnosti podle volby dětí, řízená zaměstnání, vycházky, tělovýchovné cviky, výchova osobní hygieny, jídlo, klid a odpočinek, individuální zájmová činnost a jiné. Výchovu řídí odborně vzdělaní učitelé, ve velké většině ženy. Prostřednictvím rozumové výchovy se dítě seznamuje s předměty prostředí, učí se vidět a chápat souvislosti jevů. Hrou, pozorováním, rozhovory nebo předčítáním získává zájem o okolní skutečnosti, cenné zkušenosti a prožitky. Tím si rozšiřuje rozumový obzor a vytváří žádoucí vlastnosti a vztahy. V mateřské škole se pečuje o rozvoj dětí, správné a souvislé vyjadřování a přesnou výslovnost, což podmiňuje úplné začlenění do školní práce. Zařazují se takové hry a činnosti, které podněcují samostatné myšlení, vedou k objevování vlastností předmětů a vztahů na základě vlastní činnosti nebo pod vedením dospělého. V celém výchovném úsilí mateřské školy je pevně zakotvena mravní výchova, výchova pro život v kolektivu, obohacování a rozvíjení sociálních a mravních zkušeností, vytváření základních mravních pravidel, požadavků a návyků. Tělesnou výchovou se zvyšuje adaptabilita organismu, zabezpečuje tělesná zdatnost, otužilost a nezbytná zdravotní prevence. Bohatý obsah tělesné výchovy získá dítě pro pohybovou aktivitu a pohyb se mu stane potřebou každodenního života i pevným návykem do budoucna. Úkolem pracovní výchovy v mateřské škole je vést dítě k sebeobsluze, osamostatňování a pozvolnému zmenšování závislosti na dospělém. Dítě si má postupně zvykat na pracovní požadavky, na soustředění při práci, její kontrolu a sebeovládání. Estetická výchova cílevědomě vytváří a prohlubuje u dítěte cit pro harmonii a krásu. Na vyvážení osobnosti se významně podílí také rozmanité výtvarné činnosti, práce

s literaturou a hudba. Důležitou součástí všestranného rozvoje je i vytváření návyků bezpečného chování, získávání znalostí o dopravě a zájem o ekologii. Při výchovně vzdělávací práci hrají významnou úlohu metody, kterých učitelka užívá. Mezi základní výchovné metody mateřské školy patří vysvětlování, cvičení, příklad, pochvala a trest.

Je třeba, aby jednotný systém pedagogického působení na dítě umožňoval návaznost mateřských a základních škol a spolupráci předškolních zařízení s rodinou. Mateřská škola je zpravidla přístupnější novým odborným poznatkům z pedagogiky a psychologie než běžná rodina. Silnou stránkou mateřské školy jsou rovněž znalosti, bohaté a dlouhodobé zkušenosti v tom, jak vést děti, aby si osvojily účelné návyky a dovednosti. Učitel sice stojí mimo nejužší rodinu, ale má vliv na vývoj dítěte a měl by jednat ve shodě s rodiči. Pro výchovu je odborně připravený a jeho kvalita by měla zrát s praxí, kterou v oboru má. K faktoru vzdělání, praxe a příkladu přistupuje v církevní škole i ryze křesťanský faktor, a tím je víra. U učitele je skutečnost opravdové víry jasně identifikována ve vztahu k dětem s jasnou možností rozpoznat, zda víra, kterou žije, je opravdová.

2.2 ORGANIZACE PŘEDŠKOLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Předškolní vzdělávání je institucionálně zajišťováno mateřskými školami, popřípadě je realizováno v přípravných třídách základních škol. Zákonem č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání se předškolní vzdělávání stává legitimní součástí systému vzdělávání. Představuje počáteční stupeň veřejného vzdělávání organizovaného a řízeného požadavky a pokyny. Poskytování předškolního vzdělávání je podle školského zákona veřejnou službou.

Mateřská škola se organizačně dělí na **třídy**. Do tříd je možno zařazovat děti stejného či různého věku a vytvářet třídy věkově homogenní nebo heterogenní. Stejně tak je možno do tříd běžných mateřských škol zařazovat děti se speciálními vzdělávacími potřebami a vytvářet třídy integrované.

Přijetí dítěte do školky je organizováno takto: *„Ředitel mateřské školy stanoví v dohodě se zřizovatelem místo, termín a dobu pro podání žádostí o přijetí dětí k předškolnímu vzdělávání od následujícího školního roku a zveřejní je způsobem v místě obvyklým. Rozhoduje o přijetí dítěte do mateřské školy, popřípadě o stanovení zkušebního pobytu dítěte, jehož délka nesmí přesáhnout tři měsíce. K předškolnímu vzdělávání se*

přednostně přijímají děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky. Pokud nelze dítě v posledním roce před zahájením povinné školní docházky přijmout z kapacitních důvodů, zajistí obec, v níž má dítě místo trvalého pobytu, zařazení dítěte do jiné mateřské školy. Při přijímání dětí k předškolnímu vzdělávání je třeba dodržet podmínky stanovené zvláštním právním předpisem. O přijetí dítěte se zdravotním postižením rozhodne ředitel mateřské školy na základě písemného vyjádření školského poradenského zařízení, popřípadě také registrujícího praktického lékaře pro děti a dorost. Dítě může být přijato k předškolnímu vzdělávání i v průběhu školního roku.³⁹

Co se týče možného ukončení předškolního vzdělávání, ředitel má právo po předchozím upozornění písemně oznámeném zákonnému zástupci dítěte rozhodnout o ukončení předškolního vzdělávání, jestliže se dítě bez omluvy nepřetržitě neúčastní předškolního vzdělávání po dobu delší než dva týdny či zákonný zástupce závažným způsobem opakovaně narušuje provoz mateřské školy, opakovaně neuhradí úplatu za vzdělávání nebo za školní stravování ve stanoveném termínu a nedohodne s ředitelem jiný termín úhrady. Ukončení může doporučit v průběhu zkušebního pobytu dítěte též lékař nebo školské poradenské zařízení.⁴⁰

2.3 POJETÍ A CÍLE PŘEDŠKOLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Předškolní vzdělávání podporuje rozvoj osobnosti dítěte, podílí se na jeho zdravém citovém, rozumovém a tělesném rozvoji a na osvojení základních pravidel chování, základních životních hodnot a mezilidských vztahů. Vytváří též základní předpoklady pro pokračování ve vzdělávání, napomáhá vyrovnávat nerovnoměrnosti vývoje dětí před vstupem do základní školy a poskytuje speciálně pedagogickou péči dětem se speciálními vzdělávacími potřebami.⁴¹

2.3.1 ÚKOLY A SPECIFIKA

Hlavním úkolem tohoto institucionálního vzdělávání je doplňovat rodinnou výchovu a v úzké vazbě na ni pomáhat zajistit dítěti prostředí s dostatkem mnohostranných a přiměřených podnětů k jeho aktivnímu rozvoji a učení. Tím smysluplně obohacuje denní

³⁹ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), § 34.

⁴⁰ Srov. Zákon tamtéž, § 35.

⁴¹ Srov. Zákon tamtéž, § 33.

program dítěte a poskytuje mu odbornou péči. Je nutno rozvíjet osobnost dítěte v předškolním věku, podporovat jeho tělesný rozvoj a zdraví, jeho osobní spokojenost a pohodu, napomáhat mu v chápání okolního světa a motivovat ho k dalšímu poznávání a učení, stejně tak i učit dítě žít ve společnosti ostatních a přibližovat mu normy a hodnoty uznávané naší společností.

Předškolní vzdělávání usnadňuje dítěti jeho další životní i vzdělávací cestu. Je třeba vytvářet dobré předpoklady pro pokračování ve vzdělávání tím, že budou maximálně podporovány individuální rozvojové možnosti dětí a umožňováno tak každému dítěti dospět v době, kdy opouští mateřskou školu, k optimální úrovni osobního rozvoje a učení. Toto vzdělávání se maximálně přizpůsobuje vývojovým fyziologickým, kognitivním, sociálním a emocionálním potřebám dětí této věkové skupiny a dbá, aby tato vývojová specifika byla při vzdělávání v plné míře respektována.⁴²

2.3.2 VZDĚLÁVACÍ CÍLE

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání pracuje se čtyřmi cílovými kategoriemi: nejprve stanovuje vzdělávací cíle v podobě záměrů a cíle v podobě výstupů, a to jak na úrovni obecné a tak následně v úrovni oblastní. Konkrétně se jedná o tyto kategorie: rámcové cíle vyjadřující univerzální záměry předškolního vzdělávání, klíčové kompetence představující výstupy a obecnější způsobilosti dosažitelné v předškolním vzdělávání, dílčí cíle vyjadřující konkrétní záměry příslušející vzdělávací oblasti a konečně dílčí výstupy - poznatky, dovednosti, postoje a hodnoty, které dílčím cílům odpovídají.⁴³

2.3.2.1 RÁMCOVÉ CÍLE

Hlavním záměrem vzdělávání je rozvíjet dítě kvalitně po stránce fyzické, psychické i sociální tak, aby na konci předškolního období bylo jedinečnou a téměř samostatnou osobností, která bude zvládat takové nároky, které jsou na ni v rodině či škole kladeny.

K rámcovým cílům, které by měli pedagogové sledovat při své práci, patří především rozvoj dítěte, jeho učení a poznání, osvojení základů hodnot, na kterých je založena naše společnost, a získání osobní samostatnosti a schopnosti projevit se jako samostatná osobnost působící na své okolí.⁴⁴

Tyto cíle je třeba vnímat tak, že směřují k utváření základů klíčových kompetencí

⁴² Srov. Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání 32 405/2004-22, Praha: Výzkumný ústav pedagogický 2004, čl. 3.1.

⁴³ Srov. tamtéž, čl. 3.3.

⁴⁴ Srov. tamtéž, čl. 3.3.1.

a dítě tím získává dovednosti mnohostrannější, dokonalejší a prakticky využitelnější. Pedagog by měl postupovat s plným vědomím, že tyto cíle jsou univerzální a přirozené a že dítě ovlivňuje svým chováním, jednáním i svými postoji.

2.3.2.2 KLÍČOVÉ KOMPETENCE

Tyto kompetence reprezentují ve vzdělávání cílovou kategorii, vyjádřenou v podobě výstupů. Jsou obecně formulovány jako soubory předpokládaných vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého jedince. Vychází z hodnot společností přijímaných a z obecně sdílených představ o tom, které kompetence přispívají ke vzdělávání, spokojenému a úspěšnému životu člověka a k posilování funkcí společnosti.

Pro předškolní vzdělávání jsou za klíčové považovány následující kompetence: kompetence k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální, personální, činnostní a občanské.⁴⁵

2.4 VZDĚLÁVACÍ OBSAH

Obsah předškolního vzdělávání je uspořádán do oblastí biologické, psychologické, interpersonální, sociálně-kulturní a environmentální.

V oblasti lidského těla je důležité stimulovat a podporovat růst dítěte a jeho fyzický vývoj, zlepšovat tělesnou i pohybovou zdatnost, učit dítě sebeobsluze a vést jej k zdravým životním návykům a postojům. Hlavním záměrem psychologické oblasti je podporovat duševní pohodu dítěte a vytvářet vhodné podmínky pro rozvoj jeho intelektu a řeči, poznávacích schopností, citů i vůle, stejně tak i jeho sebepojetí, představivosti či fantazie. V oblasti „dítě a ten druhý“ je třeba podporovat utváření vztahů dítěte k jinému dítěti nebo dospělému, posilovat a obohacovat vzájemnou komunikaci. Dále v oblasti sociálně-kulturní je snahou uvést dítě do společnosti ostatních lidí a do pravidel vzájemného soužití, rovněž do kultury a umění. Konečně v environmentální oblasti je cílem založit u dítěte povědomí o okolním světě a jeho dění a především vytvořit základy pro odpovědný postoj k životnímu prostředí.⁴⁶

⁴⁵ Srov. tamtéž, čl. 3.3.2.

⁴⁶ Srov. tamtéž, čl. 4.

2.5 PODMÍNKY PŘEDŠKOLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Základní podmínky, které je třeba při vzdělávání dětí dodržovat, jsou legislativně vymezeny příslušnými zákony, vyhláškami a prováděcími právními předpisy. Jedná se především o Školský zákon, Zákon o ochraně veřejného zdraví, Vyhlášku o předškolním vzdělávání a další související předpisy.

V jejich návaznosti Rámcový vzdělávací program popisuje a doplňuje další podmínky, které příznivě ovlivňují a podmiňují kvalitu poskytovaného vzdělávání.⁴⁷ Podmínkami věcnými či materiálními se rozumí především dostatečně velké prostory mateřské školy nebo školní vybavení odpovídající počtu dětí. Co se týče podmínek životosprávy dětí, jde o plnohodnotnou a vyváženou stravu, též je nutné zajistit pravidelný denní rytmus či to, že děti mají být každodenně a dostatečně dlouho venku. Podmínky psychosociální jsou pro vzdělávání dětí plně vyhovující, jestliže se například děti i dospělí cítí v prostředí mateřské školy spokojeně, jistě a bezpečně či nově příchozí mají možnost postupně se adaptovat na nové prostředí. Plně vyhovujícím organizačním zajištěním chodu školy se rozumí zvláště dostatečně pružný denní řád či individuálně přizpůsobený adaptační režim. Při řízení mateřské školy je třeba vytvořit plně funkční informační systém a jasně vymezit povinnosti a pravomoci všech pracovníků školky. Personálními a pedagogickými podmínkami rozumíme příslušné vzdělání, odbornou kvalifikaci, popřípadě další sebevzdělávání. U spoluúčasti rodičů na předškolním vzdělávání jde především o oboustrannou důvěru, otevřenost a podporu rodinné výchovy.

2.6 AUTOEVALUACE MATEŘSKÉ ŠKOLY

Při autoevaluaci se jedná o to, zda předškolní vzdělávání realizované v konkrétní mateřské škole odpovídá požadavkům uvedeným v Rámcovém vzdělávacím programu. Právě vlastní vyhodnocování přináší učitelům zpětnou vazbu o zvoleném postupu. Proto je důležité, aby se autoevaluace stala součástí práce každé mateřské školy. Může probíhat na úrovni školy nebo třídy, provádí ji ředitelka školy, pedagogický sbor či jednotliví učitelé. Jedná se o proces průběžného vyhodnocování vzdělávacích činností, situací a podmínek vzdělávání, realizovaný uvnitř mateřské školy, který se odehrává v několika na sebe

⁴⁷ Srov. tamtéž, čl. 7.

navazujících a neustále se opakujících fázích.⁴⁸ Tento proces je realizován systematicky, podle předem připraveného plánu.

Důležité je též porovnávat školní program s jeho následnou realizací v praxi. „*Mateřská škola by měla vyhodnocovat svou práci komplexně. Ke komplexnímu vyhodnocování práce mateřské školy v praxi je zapotřebí zaměřit evaluaci na následující oblasti: naplňování cílů programu, kvalita podmínek vzdělávání, způsob zpracování a realizace obsahu vzdělávání, práce pedagogů - včetně jejich sebereflexe a výsledky vzdělávání.*“⁴⁹

V Školním vzdělávacím programu je třeba popsat systém evaluace a hodnocení v rámci mateřské školy, který by měl obsahovat předměty evaluace - co se bude sledovat, prostředky - metody a techniky, časový plán, odpovědnost pedagogů, popřípadě další pravidla.

2.7 ŠKOLNÍ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM

Školní vzdělávací program je dokument, podle kterého se uskutečňuje vzdělávání dětí v konkrétní mateřské škole. Je zpracováván v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem předškolního vzdělávání a s obecně platnými právními předpisy. Tvoří povinnou součást dokumentace mateřské školy a je veřejným dokumentem. Odpovědnost za jeho vytvoření nese ředitelka školy a na jeho utváření se spolupodílí pedagogický sbor. S tímto programem jsou pak seznamováni rodiče dětí, popřípadě může být tento dokument s rodiči projednáván.

Školní vzdělávací program má obsahovat informace z těchto okruhů:⁵⁰ identifikační údaje o mateřské škole, její obecná charakteristika, podmínky a organizace vzdělávání, charakteristika vzdělávacího programu, vzdělávací obsah a v závěru evaluační systém.

Při tvorbě školních i třídních vzdělávacích programů mohou mateřské školy využívat i zveřejněných programů. Jedná se například o program *Mateřská škola podporující zdraví*, *Začít spolu*, *Waldorfskou školu*, *Montessori pedagogiku* či další programy, ať už jde o programy určené pro hlavní proud vzdělávání nebo alternativní.

⁴⁸ Srov. tamtéž, čl. 9.

⁴⁹ Tamtéž, čl. 9.

⁵⁰ Srov. tamtéž, čl. 10.

2.8 ADAPTACE DÍTĚTE

Nástup do kolektivního zařízení znamená velkou změnu v dosavadním způsobu života a může u některých dětí vyvolat adaptační obtíže. Tato událost s sebou nepřináší problémy jen pro dítě, ale i pro rodiče a učitele. Renate Niesel uvádí ve své knize praktická opatření na podporu dětí: nové děti jsou zvány předem k návštěvám, již při přihlašování dostanou s sebou symbol skupiny, znak na své oblečení nebo nějaké předměty, které zhotovily děti či učitelé.⁵¹

Nástup do kolektivního zařízení ovlivňuje chování dítěte ve škole i doma, jde o dva různé světy s odlišnými pravidly. Každé dítě zvládá vstup individuálně. V prvním týdnu se nováček zpravidla nesnaží navazovat kontakty a vše sleduje spíše zpozudálí. Protože nezná každodenní život v mateřské škole, neúčastní se většinou aktivně činnosti ostatních dětí. Poté, co se seznámí s prostorami, personálem a s tím, jak probíhá den, začíná navazovat první kontakty a pokouší se upoutat pozornost různými prostředky. Prosazuje se ale těžko, snadno se unaví či rozpláče. V dalším týdnu se začíná zajímat o aktivity ostatních, bere si za vzor jiné děti a napodobuje je. Po čtyřech týdnech většina nově přijatých dětí překoná počáteční obtíže. Jsou odstraněny největší nejistoty a v hrubých rysech nastíněna sociální role ve skupině. Důsledkem vstupu do kolektivního zařízení jsou i změny v chování doma. Dítě se zpočátku uzavírá do sebe, není moc sdílné, jeho nálada se každou chvílí mění a působí nevyrovnaně. Postupně se však situace stabilizuje.

Vstup do mateřské školy ovlivňuje mnoho okolností - například předchozí způsob výchovy, osobnost dítěte nebo atmosféra v zařízení. Pozitivně by se mělo projevit při adaptaci dítěte to, má-li vzor ve známém dítěti či sourozenci, což zmenšuje nejistotu a strach z nezvyklé situace. Již před zahájením pravidelné docházky by mělo být seznámeno s personálem a s prostorami školy. Některé dítě se může cítit jistěji, má-li s sebou oblíbenou hračku z domova. Rodiče mohou s dítětem již před nástupem trénovat odloučení a umožnit styk s vrstevníky, aby se naučilo s nimi vycházet. Vstup do kolektivního zařízení může naopak ztěžovat strach, únava, délka denní docházky, počet sourozenců, zaměstnání matky a podobně.

Důležitá je spolupráce rodičů a učitelů mateřských škol. Rodiče, kteří znají všechny zvyky a zvláštnosti svého dítěte, mohou poskytnout učitelce cenné rady jak jednat

⁵¹ Srov. NIESEL Renate, BRIEBEL Wilfried: Poprvé v mateřské škole, Praha: Portál, 2005, 64.

s dítětem. Učitelka naopak může rodičům zprostředkovat pohled na ty rysy osobnosti dítěte, které se u něj projevují ve skupině a které rodiče ještě nepoznali.

2.9 PŘÍPRAVA NA ŠKOLU

Další významné období, které znamená značnou změnu v dosavadním způsobu života dítěte, nastává, když dítě přichází poprvé v roli žáka do základní školy. V tomto směru na dítě v předškolním věku působí především rodina i mateřská škola. Jde o významný přelom v životě. S novými požadavky se dítě vyrovná snáze, je-li na tuto změnu řádně připraveno a dosáhlo-li přiměřené **školní zralosti**. „Pod pojmem školní zralost rozumíme takový stupeň vývoje tělesných a duševních vlastností dítěte, který je nutným předpokladem úspěšného zvládnutí požadavků, které na dítě klade škola.“⁵² „Školní připravenost závisí na řadě dispozic, které se diagnosticky sledují jako složky připravenosti. Školní práce dítěte připraveného na školu odpovídá jeho možnostem nebo se od nich výrazně neliší.“⁵³ Školní povinnosti kladou nároky na tělesnou stavbu dítěte - zejména na zádové svalstvo. Tělesná nevypěstlost může vést ke zvýšení únavnosti a častější nemocnosti. Dobrá úroveň rozumových funkcí a poznání umožní dítěti úspěšně se vyrovnat se školními požadavky – ustupuje hravost, odeznívá nadvláda fantazie, zvyšuje se zájem o intelektuální činnosti. Citová zralost se projevuje dobrým citovým přizpůsobením novému prostředí a způsobu zaměstnání. Přiměřeně sociálně vyspělé dítě se dobře začlení do kolektivu a podřídí autoritě učitele. Se vstupem do školy má dítě znát základní pravidla společenského chování, hygienické návyky a sebeobsluhu.

Příprava v rodině spočívá v cílevědomém a soustavném zapojování dítěte do života s dostatkem příležitostí k sebeuplatnění. Za výchozí je třeba považovat přiměřenou motivaci na vstup do školy a budoucí činnost v ní, kladný vztah ke škole a učiteli. Rodiče nikdy nemají dítě před školou strašit, ale mají ho vést tak, aby se do školy těšilo. Důležitým krokem k zahájení školního roku je nákup aktovky, nového oblečení a dalších školních věcí.

V závěru předškolního období, zejména v době po zápisu do základní školy, se objevuje u mnoha rodičů pochybnost, zda je dítě na školu dobře připraveno a jestli by se nemělo učit doma napřed. "Rodiče mají postupovat v podstatě jako mateřská škola, která

⁵² LANGMEIER Zdeněk: Vývojová psychologie, Praha: H&H, 1998, 76.

⁵³ KOLLÁRIKOVÁ Zuzana, PUPALA Branislav: Předškolní a primární pedagogika, Praha: Portál, 2001, 221.

*také neučí dopředu, ale všestranně rozvíjí.*⁵⁴ Mají počítat s mnoha otázkami, které vedou k odhalení některých prvků učiva, vyčkat, až se dítě samo zeptá.

Na školní přípravě se výrazně podílí i mateřská škola. Ve svém úsilí však musí být podporována rodinnou výchovou. Zvláštní význam má řízené zaměstnání,⁵⁵ které se zařazuje do programu, a je všestrannou přípravou na školní vyučování. Jedná se o hry s výchovným a vzdělávacím cílem, ve kterých se plní mnoho rozmanitých úkolů. Kromě her jsou obsahem zaměstnání vycházky, zájmové činnosti, estetická výchova či rozvíjení jazykových schopností a matematických představ. Co by tedy dítě mělo před vstupem do školy umět a znát? Mělo by se dobře vyznat v nejbližším okolí bydliště, znát své jméno a adresu, umět se vyjadřovat ve větách, dovést samostatně povědět obsah pohádky, správně držet tužku, často kreslit a říci, co kresba představuje. Může umět odříkat číselnou řadu. Umí si hrát s jinými dětmi, nebojí se jich a chová se k nim slušně. Rádo dělá drobné práce, ochotně pomáhá, má o věci zájem, nebojí se jít do obchodu nebo vyřídít vzkaz. Příkazům a pokynům se podřizuje, umí rozeznávat, co smí a co ne. V intelektovém vývoji dochází ke schopnosti vnímat nejen celky, ale i podrobnosti na nich, věci skládat a rozkládat, z kousků složit obrazec. Měla by se cvičit zraková a sluchová analýza a syntéza⁵⁶ a předně naučit dítě rozlišovat zvuky jednotlivých hlásek. Avšak jen málo dětí splňuje všechny znaky školní zralosti. Poslední rok před vstupem do školy by dítě mělo navštěvovat pravidelně mateřskou školu a zvykat si na novou situaci v zájmových aktivitách - výtvarných a hudebních kroužcích či pohybových hrách. Tak snáze získá potřebné návyky, zvykne si na dětskou skupinu a na styl společné práce a více se osamostatní.

U dětí, které jsou výrazně nezralé, je potřebné doporučit **odklad školní docházky** a současně navrhnout i opatření k posílení vlivů zajišťujících vývoj v oblastech, v nichž vykazuje nedostatky. Na základě doporučení pediatra a pedagogicko-psychologické poradny je vystaveno rozhodnutí o odložení školní docházky. Vystavuje jej základní škola, do které se dostaví zákonní zástupci s dítětem k zápisu a požádají o odklad školní docházky. Na základě tohoto rozhodnutí zákonní zástupci zažádají o prodloužení docházky do mateřské školy.

O odkladu školní docházky se zmiňuje § 37 odst. 1 : *„Není-li dítě po dovršení šestého roku věku tělesně nebo duševně přiměřeně vyspělé a požádá-li o to písemně zákonný zástupce dítěte do 31. května kalendářního roku, v němž má dítě zahájit povinnou*

⁵⁴ TUPÝ Karel: Než jde dítě do školy, Praha: MONA, 1974, 20.

⁵⁵ Srov. TUPÝ, tamtéž, 40.

⁵⁶ Srov. MATĚJČEK Zdeněk, Co, kdy a jak ve výchově dětí, Praha: Portál, 2000, 57.

*školní docházku, odloží ředitel školy začátek povinné školní docházky o jeden školní rok, pokud je žádost doložena doporučujícím posouzením příslušného školského poradenského zařízení, nebo odborného lékaře. Začátek povinné školní docházky lze odložit nejdéle do zahájení školního roku, v němž dítě dovrší osmý rok věku."*⁵⁷

⁵⁷ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), § 37 odst. 1.

3 MATEŘSKÉ ŠKOLY NA ÚZEMÍ PRAHY S VAZBOU NA ŘÍMSKOKATOLICKOU CÍRKEV

Na území hlavního města Prahy se nacházejí čtyři církevní mateřské školy, jejichž zřizovatelem je Arcibiskupství pražské a další dvě, které mají jiné zřizovatele. Dále jsou zde situovány čtyři křesťanské třídy ve státních mateřských školách.

3.1 CHARAKTERISTIKA CÍRKEVNÍCH MATEŘSKÝCH ŠKOL

Církevní mateřská škola⁵⁸ si klade za úkol vychovávat děti všestranně pro život a dobré zařazení do společnosti, vytvářet jim bezpečné a vstřícné prostředí, ve kterém se budou učit samostatnosti, zdravému sebevědomí, souhře, spolupráci či vcítění, aby vznikala dobrá přátelství, a to bez ohledu na rasu a vyznání. Cílem je učit děti postupnému zvládnutí sebeobsluhy, rozvoji tvořivosti a fantazie, k poznávání světa, aby si uměly vážit života a zdraví a pomáhaly slabším a starým lidem. Základem je návaznost na dobré základy výchovy v rodině a úzká spolupráce s rodiči. Dětem chce předávat morální hodnoty, na kterých je založeno křesťanství i společnost - spolupráce, schopnost odpustit či úcta k druhému člověku - a které se dětem snaží zprostředkovávat učitelé. Děje se tak dětem přístupnou formou, především jejich dobrým příkladem. Většinou rodinný charakter školy umožňuje osobní a individuální přístup ke každému dítěti. Snaží se vytvářet podmínky pro radostné, spokojené a samostatné děti v podnětném a přirozeném prostředí a připravit je na život a úspěšný vstup do školy a také jim zprostředkovat dostatek zážitků, sociálních zkušeností a poznatků o životě. Cílem mateřské školy je přijímat dítě tak, jak je stvořeno - jako jedinečné. Takto lze opravdu ke každému dítěti přistupovat individuálně jako k originálu, pomáhat mu najít jeho vlastní cestu a ukázat možnost sebejistoty, založené na Božím bezpodmínečném přijetí. Prostřednictvím radostné a tvořivé atmosféry umožňuje škola dětem nenásilný přechod z nezávazné hry do systematického vzdělávání, vždy s ohledem na možnosti dítěte. Toto prostředí také vede děti k aktivnímu poznávání a samostatnému učení. Škola se snaží vytvořit otevřené prostředí, kde si děti mohou svobodně hrát a ptát se, také se učit přijímat druhého, umět ho vyslechnout a zároveň umět vyjádřit svůj názor. Umožňuje svobodné vyjadřování pocitů a vedení k samostatnému

⁵⁸ Srov. <http://www.sweb.cz/cms-josef> (1. 9. 2009).

konstruktivnímu řešení konfliktů. Škola dále vytváří podnětné prostředí s dostatkem tvořivého a didaktického materiálu, které je pro děti výzvou k jeho poznávání a zkoumání. Cílem je poznávání světa kolem sebe a rozšiřování zájmů skrze osobní prožitek a aktivní účast na vlastním nebo skupinovém díle. Také podněcuje zdravý tělesný vývoj poskytnutím dostatečného prostoru pro volný pohyb ve třídě, v tělocvičně i venku a respektuje dětskou potřebu spontánního pohybu.

Církevní mateřská škola umožňuje rodičům podílet se na vzdělávacím procesu dítěte a vytváří otevřené společenství školy, žáků a rodin. Nejen rodiče jsou důležití pro vývoj dítěte, ale i sourozenci a prarodiče. Škola chce využít jejich schopností a dovedností k obohacení školního programu, seznamovat je se zvláštnostmi předškolního období a tím jim pomoci chápat a respektovat jejich dítě. Součástí filozofie školy je tedy úzká spolupráce s rodinami, která se odráží jednak v otevřenosti školky rodičům, na druhé straně pak v aktivní pomoci rodičů školce. Otevřenost rodinám se projevuje především ve vstřícné atmosféře školy a také v možnosti zapojit se do práce s dětmi. Rodiče i prarodiče mohou asistovat při různých činnostech, přijít dětem vyprávět o svém povolání či uplatnit zajímavé nápady. Mohou se kdykoli přijít podívat na práci ve školce nebo zůstat s dítětem, které má adaptační problémy i celý den.

Důležitým pilířem školky je společná modlitba. K rozvoji modlitby přispívá též zbožný zpěv. Ten obsahuje, mimo jiné, dvě složky náboženské výuky: poučení a povzbuzení. Melodie písní ovlivňuje smysly, city a představivost, a tím roste účinnost slov. Modlitba nemusí ale být jen písně a slova, může to být také tanec, tleskání rukama nebo radostný pokřik. Dítě rádo použije při modlitbě nějaký hudební nástroj a bude chválit Boha opravdu ze všech svých sil.

Dítěti je třeba dát též možnost vyjadřovat se navenek prostřednictvím svých výtvorů. Ať už je to kresba nebo malba či výtvořiny zhotovené z plastelíny a podobně. Prostřednictvím svých výtvorů dítě zvnitřňuje, přijímá náboženské pravdy plně za své a dává se do přemýšlení. To, co nedokáže vyjádřit slovy, vdechne do svého výtvoru, i když třeba dospělí ve směsici barev nerozpoznají, co by to mělo být. Pro dítě to bude však nová zkušenost: Bůh mu rozumí i beze slov. Malování je dětský způsob meditace, i když ani zde od dítěte nepožadujeme žádný zvláštní výkon a úspěch. Ilustrace, názorné lekce a vizuální pomůcky jsou nedocenitelné a s jejich pomocí dítě věcem snáze porozumí. Neběží zde

o výtvar samotný, nýbrž o to, aby se dítě při tom vnitřně obíralo náboženskými představami.⁵⁹

Základní odlišnosti od běžné mateřské školy vidíme především ve způsobu přístupu k dětem - výchova dětí je věcí srdce a děti musí cítit, že jsou milovány. Je kladen důraz na křesťanské a morální zásady a snahu naučit děti nesobeckým způsobům. Děti jsou vedeny k toleranci a k pozitivnímu vztahu k okolí. Jde převážně o školy rodinného typu, kde mohou být sourozenci pohromadě a jsou též integrovány děti se speciálními potřebami. S dětmi se jedná jako s váženými osobnostmi a je s nimi veden dialog, kterým se vzájemně obohacují. Seznamují se postupně se základy křesťanské víry a lidovými tradicemi. Panuje zde vzájemná důvěra mezi rodiči, dětmi a pedagogickým sborem.

3.1.1 VZDĚLÁVACÍ PROGRAM

Církevní mateřská škola jako všechny mateřské školy představuje počáteční stupeň veřejného vzdělávání a řídí se ve svém vzdělávacím programu Školským zákonem a Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání.

V souladu s tímto programem zařazuje často skupinové i individuální práce, aby děti získaly věku přiměřenou samostatnost a základy kompetencí pro život i pro další vzdělávání a aby si zároveň osvojily základní pravidla chování, životních hodnot a mezilidských vztahů. Jsou akceptovány věkové zvláštnosti heterogenních skupin ve třídách rodinného typu a je přizpůsobován těmto požadavkům i obsah, metody i formy práce s dětmi.

Pedagogové vytvářejí dětem takové prostředí, aby se cítily spokojeně, bezpečně, jistě a že jsou chápány a milovány. Všechny děti mají stejná práva, povinnosti a možnosti založené na vzájemné pomoci, úctě a lásce k bližnímu. Ve vzdělání se odbourává nezdravé soutěžení. Ze strany pedagogů nechybí pozitivní hodnocení, pochvala, podpora a důvěra. Podporují u dětí získávání jistoty při jakékoliv samostatné práci. Dále se u dětí podporuje rozvoj tolerance, ohleduplnosti, zdvořilosti, vzájemné pomoci a podpory. Pro vytvoření dobrého kolektivu ve třídě jsou důležitá pravidla chování, která jsou jasně stanovena. Proto se učitelky ve třídě dostatečně věnují vztahům ve třídě a nenásilně vztahy ve třídě ovlivňují. Jde o vzájemnou úctu, lásku a snahu všem prospět a nikomu neškodit („ne já, ale my“).

⁵⁹ Srov. TOMÁŠEK František: První základ výchovy, Olomouc: Velehrad 1947, 27.

Školní vzdělávací program se pak řídí především liturgickým kalendářem – základními událostmi dějin spásy zařazenými podle průběhu liturgického roku. „*Měly by v něm být zachyceny také prvky slavení a odkazy na utváření postojů, které je možné rozvíjet v souvislosti s daným tématem.*“⁶⁰ Jednotlivé školní vzdělávací programy jsou uvedeny v následujících kapitolách u každé školy zvlášť.

3.1.2 ROČNÍ PLÁN⁶¹

Součástí školního vzdělávacího programu je jeho roční plán, který monitoruje činnosti v průběhu školního roku. V příloze této práce lze nalézt roční plány některých církevních mateřských škol, které dokládají, jak děti prožívají celý školní i liturgický rok.

Na začátku školního roku se děti navzájem seznamují, povídají si o významu rodiny, o jednotlivých členech, práci v rodině, pracovišti svých rodičů, poznávají okolí svého bydliště, co je v okolí domu a mateřské školy a kde bydlí kamarádi. Také se seznamují s generačními rozdíly, poznávají, kdo jsou jejich sourozenci, prarodiče, další příbuzní a jak se k nim mají správně chovat. Nezapomínají ani na rodiny zvířátek, mluví o domácích zvířatech a procvičují názvy zvířat a jejich mláďat. Také se v dětech pěstuje láska k rodině a přírodě a jsou vychovávány k větší samostatnosti v sebeobsluze. Učí se pomáhat kamarádům, učitelům a rodičům a zapojují se důsledně do úklidu hraček. Děkují za přátelství, učí se děkovat a chválit, pozdravit a rozloučit se. Přemýšlí také, za co mohou děkovat Bohu, jak si navzájem pomáhat s oblékáním či s úklidem a půjčovat hračky. Na podzim se připomíná svátek svatého Václava a vzpomíná na zemřelé návštěvou hřbitova. Na svátek svatého Martina se pečou martinské koláče, kterými se obdarovávají druzí.

V zimě na svátek svatého Mikuláše se děti seznamují s jeho štědrostí a laskavostí a přemýšlí, kdo má jaké pěkné vlastnosti. V adventním čase se děti těší na narození Ježíše, snaží se dělat druhým radost a vyrábí dárky pro rodiče a blízké. Prožívání vánoční doby se budeme věnovat hlouběji v následující kapitole 3.1.2.1. Slavnost Tří králů si připomínáme tříkrálovou koledou, děti vyrábí koruny a probíhá i tříkrálová sbírka. Na konci vánoční doby je zmiňován také Ježíšův křest. Kromě toho si pedagogové s dětmi vypráví o zimě, sněhu, horách, lyžování a jiných zimních radovánkách.

Před postní dobou probíhá masopustní karneval, na který si děti aktivně připravují své masky, a učí se některé masopustní básně či písně. Na jaře děti děkují za dary přírody,

⁶⁰ HERCIKOVÁ Pavla Edita: Křesťanská výchova dětí, Pastorační středisko, Praha 2002, 77.

⁶¹ Srov. http://www.kms-stmesto.cz/?page_kod=7&popis=plan-oslav-a-akci-v-ms. (30. 7. 2009)

pečují o životní prostředí, učí se vážit si práce druhých. Slaví a prožívají Velikonoce, kterým věnujeme podrobně kapitolu 3.1.2.2. Nanebevstoupení ať je v dětských očích naplněním Ježíšovy velikosti. Pomoc, kterou sesílá Ježíš na zem o letnicích, má v srdci dítěte vzbuzovat také důvěru v něho.

V květnu si církev zvláště připomíná Pannu Marii, proto ve školce vystaví její obraz a děti jej ozdobí květinami. Mohou se také naučit jednoduchou mariánskou píseň. Děkují za svoji rodinu a rozvíjí především vztah k mamince a tatínkovi. Vyrábí dárky pro maminky a připravují pro ně své vystoupení. Křesťanská výchova se také v tomto čase dotýká „srdce“ jako symbolu lásky, radosti a přátelství.

Na konci školního roku děkují děti za vše, co spolu prožili. Mohou se proto vypravit po předchozí přípravě také na návštěvu místního kostela nebo kaple. Ježíšovu přítomnost tam děti vnímají nejprve z celkového dojmu z kostela, z oltáře, na kterém je svatostánek, také skrze kříž, věčné světlo, vystavené sochy či obrazy. Na zahradě mateřské školy se také slaví svátek všech dětí, kde se uskuteční soutěže se sladkými odměnami a slavnostním obědem. Rozloučení s předškoláky probíhá koncem června spolu s rodiči na školní zahradě, kde je připraveno pohoštění pro děti, jsou „pasováni na školáky“ a dostávají dárky s věnováním.

3.1.2.1 SLAVENÍ VÁNOC⁶²

V církevní mateřské škole se věnuje zvláštní pozornost hlavním liturgickým svátkům, z nichž je beze sporu nejdůležitější doba vánoční a velikonoční.

V Adventu, jenž Vánocům předchází, se začínají děti učit vánoční koledy, vnímají vánoční hudbu a vánoční atmosféru slavnostní výzdobou a dárky. Učí se mít radost z možnosti obdarovat své blízké, spoluvytvářet prostředí pohody a osvojit si poznatky o lidových vánočních zvycích a tradicích. Tohoto období lze využít k zařazování básní a říkadel s adventní a vánoční tematikou i k upevňování kamarádských vztahů mezi dětmi. Společně s rodiči a ostatními dětmi se všichni aktivně zapojují do vánočních příprav.

Adventní čas je přípravou na Vánoce i na vánoční tvoření a tradice. Každodenně se snaží děti navozovat příjemnou atmosféru u rozžatých svící adventního věnce, ztišením a rozjímáním, zpívají koledy a vyrábějí vánoční ozdoby. Děti se seznámí s postavou svatého Mikuláše, s legendou a jeho obdarováváním. Navštíví je ve školce „Mikuláš, anděl a čert“. *„Děti by se mohly spolu se starozákonním lidem učit v důvěře očekávat Boží*

⁶² Srov. http://www.cms-studanka.cz/_d/Rocni_plan_2007-2008.doc (2. 9. 2009).

*zaslíbení, a to i ve vlastním životě, a přitom poznat některé velké osobnosti dějin spásy, jako byl Jan Křtitel a Maria s Josefem.*⁶³ Je možné zahrát dětem andělovo pozdravení či naučit je mariánskou píseň. Učitel se snaží nabudit správnou vánoční náladu ve třídě. Děti se nevěnují pouze vánočnímu úklidu, jako je tomu zvykem v každé rodině, ale výzdobě, výrobě dárečků a především vánoční besídce. Seznámí děti také s vánočním příběhem, zapojí do pečení vánočního cukroví, naučí se nové výtvarné techniky, nacvičují dramaturgii vánočního příběhu na vánoční posezení s rodiči. Krátce před Vánocemi postaví učitel ve spolupráci s dětmi jesličky, tato praktická činnost je u dětí velmi oblíbená. V den svátku či při vánoční besídce se rozsvítí světlo u jesliček, děti si mohou zahrát Marii, Josefa a opakovat slova andělů, pastýřů a mudrců. Děti si také uvědomí význam jednotlivých postav Betléma: svaté rodiny, oveček, pastýřů či hvězd. Mohou zpívat vánoční koledy, aby tím dělaly Ježíšovi radost. Je možné si zahrát, jak Ježíšek dostává pěkné dárky, děti přinesou své dárky k jeslím: ruční práci, hračku pro chudé, své ztišení, dobré chování, své srdce a podobně. Děti dále mohou hrát příhodu se Simeonem a Annou, jak poznávají a chválí narozeného Ježíše. Pro rodiče a další příbuzné nachystají pásmo písniček a básniček, popřípadě zatancují. Vánoční besídka může proběhnout i za účasti místního faráře, který objasní podstatu Vánoc a seznámí děti s vánočním příběhem o narození Ježíše. Následuje vánoční nadílka pro děti, společné zpívání koled u stromečku, dílničky pro rodiče a děti. Děti se rády zapojí do pečení perníčků a cukroví.

V době adventní a vánoční se může uskutečnit vánoční výstava v prostorách školy, jejímž smyslem je názorné vyjádření podstaty Vánoc. Děti a ostatní hosté se tak mohou ponořit do atmosféry Vánoc a o to více vnímat ukázky zdobení stromků různými technikami, motivy a materiály a následně je využít jako inspiraci pro adventní a vánoční zkrášlení svých domovů.

*„V době po Vánocích je pro děti velmi důležité poznat, kde a jak Ježíš rostl, abychom tak vytvořili „most“ mezi Vánocemi a Velikonocemi a aby děti pochopily, že se jedná o téhož Ježíše.*⁶⁴ Je tedy dětem představen Ježíš již jako dospělý a jeho veřejná činnost. Cílem je ukázat velikost a dobrotu Ježíše a naplnit dětská srdce radostí. Celou zimu obdivujeme s dětmi také krásy přírody a těšíme se z tepla domova a školky. Děkujeme Bohu za nejrůznější radosti, jak Bůh láskyplně působí v životě. Obzvláště působivá je scéna Ježíše s dětmi, jak jim žehná, což připomíná také požehnání od kněží v kostele. Ve školce je vystaven obraz Ježíše, aby ho děti mohly prosit o pomoc za sebe

⁶³ HERCIKOVÁ Pavla Edita, tamtéž, 77.

⁶⁴ HERCIKOVÁ Pavla Edita: tamtéž, 78.

a za druhé. Také mohou děti namalovat každý sám sebe a dát k obrazu Ježíše, aby měly pocit, že jsou Ježíši opravdu blízko.

3.1.2.2 VELIKONOCE⁶⁵

Také velikonoční svátky mají v křesťanské třídě mimořádný význam.

Dětem tohoto věku nebudeme samozřejmě ukládat v postní době velký půst. Mají být ale vedeny k tomu, aby se připravily na velikonoční svátky tím, že si něco odepřou a budou se snažit dělat věci lépe, vylepšovat se ve svém chování a charakteru a cvičit v sebeovládání. Bylo by nešťastné vyprávět jim dopodrobna o utrpení Ježíše.⁶⁶ Učitel děti upozorní, že Ježíš zemřít chtěl, abychom se všichni stali dětmi Božími. Zpráva o vjezdu do Jeruzaléma může proběhnout názorně, děti se rády zúčastní palmového procesí. O Ježíšově utrpení a smrti promluví učitel před křížem, zdůrazní především Ježíšovu lásku ke všem lidem a také naučí děti znamení kříže.

Při přípravě na Velikonoce je vhodné navštívit místní kostel za účasti kněze a seznámit se s obrazy křížové cesty. Děti také pomáhají s velikonoční výzdobou tříd a nacvičují dramatizaci Pašijového týdne a velikonoční příběh. Velikonoční období srovnáme na základě slavení tradic světských a církevních a děti se dozví, jak se Velikonoce slavily dříve. Velikonoční oslava může proběhnout i za účasti místního faráře, který seznámí děti s velikonočním příběhem o Zmrtvýchvstání. Děti se rády aktivně zúčastní pečení velikonočního beránka pro společnou hostinu s knězem i výroby velikonočních přáníček. Naučí se rovněž radostný zpěv aleluja, aby ho doma mohly také zazpívat.

Velikonoční výstava seznámí prostřednictvím výtvarných i ručních prací dětí i učitelů s tradicemi a zvyky, jejich vlivem a způsobem uplatnění současnosti a srovná oslavy těchto svátků v různých domácnostech. Na výstavě mohou být ztvárněna křesťanská velikonoční témata, aby tím děti názorně pochopily podstatu největších církevních událostí. Škola může uspořádat soutěž o nejzajímavější kraslici doplněnou výtvarnými pracemi a také představit různé techniky zdobení kraslic, vyhotovování velikonočních ozdob či jarní pletení věnečků. Takto získané dovednosti se zcela jistě využije k dokreslení velikonoční atmosféry v domovech dětí.

Velikonoce jsou velkými svátky, ve kterých se obnovují lidská srdce, a jsou srovnatelné s obnovováním života v přírodě na jaře. Velikonoční radost tedy spojíme

⁶⁵ Srov. http://www.cms-studanka.cz/_d/Rocni_plan_2007-2008.doc (2. 9. 2009).

⁶⁶ Srov. LEFEBVRE Xavier, PÉRIN Louis: *Das Kind vor Gott*, Verlag J. Pfeiffer, München 1967, 148.

s radostí z probouzení přírody a necháme ji v dětech působit. K jaru neodmyslitelně patří krása probouzející se přírody s prvními květy, listy, trávou, obilím i nově zrozenými mláďaty. Jaro jako viditelné znamení dodává velikonoční radosti zvláštní důraz. Celá příroda, jarní slunce, pučící rostliny a zpěv ptáků oslavují svým způsobem Velikonoce, zdá se, jako by se všechno radovalo ze zmrtvýchvstání. Skrze přírodu se děti učí spojovat všechno krásné s Bohem. Mohou se také aktivně zapojit do prací spojených s klíčením semínek, učí se pozorovat a chránit květiny i zvířata. Dle možností lze navštívit menší hospodářství, aby se děti seznámily s domácími či hospodářskými zvířaty a jejich mláďaty a připomněly si ochranu přírody.

3.1.3 FINANCOVÁNÍ

Kdokoliv podniká nějaké dobré dílo, ať již se jedná o charitativní činnost, činnost apoštolskou nebo činnost ve vzdělávání, nezbytně musí řešit i finanční stránku projektu. V případě předškolních zařízení se kromě případných investičních nákladů řeší náklady neinvestiční. Kromě pronájmu budov, pokud předškolní zařízení nesídlí v budově vlastní (pak je takovým nákladem údržba budovy), bývají hlavní složkou neinvestičních výdajů mzdové náklady učitelů. Další náklady (učební pomůcky či stravování žáků) nejsou nejpodstatnější. Tyto náklady je třeba krýt jednak školným, jednak jinými zdroji.

V otázkách financování jsem vycházela zejména z pramenů, které byly dostupné na stránkách Arcibiskupství pražského, které srovnávaly financování veřejných mateřských škol zřizovaných městskými částmi a mateřských škol tzv. nestátních, tedy dle předmětu této práce zejména církevních: *„Vzdělávání v mateřských školách zřizovaných obcí se poskytuje za úplatu, jejíž výši stanoví ředitelka školy v souladu s § 6 odst. 2 vyhlášky č. 14/2005 Sb., o předškolním vzdělávání. Nejvyšší možná úplata zohledňuje potřebu neinvestičních výdajů konkrétní mateřské školy a stanoví se jako nejvýše 50% skutečných průměrných měsíčních neinvestičních nákladů na dítě v uplynulém kalendářním roce s výjimkou výslovně uvedených nákladů poskytnutých ze státního rozpočtu. Obce jako zřizovatelé přispívají těmto svým školám na provozní náklady ze svého rozpočtu.*

V církevních mateřských školách zřizovaných Arcibiskupstvím pražským byla dosavadní praxe taková, že zákonní zástupci zapsaných dětí byli ředitelkou školy vyzváni k poskytování příspěvku na provoz školy ve výši srovnatelné s výší úplaty v obecních školách v daném místě. Tento příspěvek byl poskytován škole formou daru. Vzhledem k tomu, že některým školám zřizovaným Arcibiskupstvím pražským nestačí příspěvek rodičů v dosud stanovené výši na pokrytí rozdílu mezi skutečnými provozními náklady školy a výší

*provozní dotace Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy tak, aby škola hospodařila beze ztrát, bylo rozhodnuto, aby od 1. 9. 2009 ředitelky těchto škol zajistily úplatu za poskytování předškolního vzdělávání formou smlouvy se zákonnými zástupci dětí v potřebné výši. Školy, které nejsou zřízeny státem, krajem, svazkem obcí nebo obcí, jsou oprávněny v souladu s § 123 odst. 1 zákona 561/2004 Sb., školského zákona, poskytovat vzdělávání za úplatu ve všech druzích škol, nejen v mateřských školách.*⁶⁷

Arcibiskupství pražské nedisponuje prostředky na hrazení provozu a mateřské školy zaštiťuje jen formálně, organizačně a morálně, na provoz přímo nepřispívá. Nemá finanční zdroje odpovídající zdrojům samosprávních orgánů a na provoz škol přispívat ve stejné výši tudíž nemůže. Hlavními zdroji provozních financí proto jsou provozní dotace Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, dále příspěvky rodičů, kteří za dítě platí školné, případně jejich dary ve smyslu citovaného textu Arcibiskupství pražského, a dále příležitostní dárci mimo okruh rodičů dětí navštěvujících příslušnou církevní mateřskou školu. Výše provozní dotace od Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy se každý rok liší v závislosti na státním rozpočtu, nikdy však plně nepokryje provozní náklady škol, ty jsou pak nuceny shánět peníze z dalších zdrojů. Dalším pravidelným zdrojem financí jsou příspěvky vybrané od rodičů dětí navštěvujících školu, které ovšem vzhledem k převažující sociální stratifikaci vícečetných věřících rodin (na rozdíl od školek čistě soukromých) nemohou být rozhodujícím zdrojem příjmů. Třetím zdrojem financí jsou dary, které však představují nepravidelný a do jisté míry nahodilý příjem, přesto jsou pro existenci školy zásadní. Mateřská škola může dostávat darem například výtěžek nedělní sbírky z kostela či příspěvek z farnosti, do které patří. Dalšími dary mohou být též drobnější finanční příspěvky z řad přátel a příznivců školy. Někdy se podaří sehnat větší tzv. sponzorský dar od některé z firem například na vybavení interiéru nebo na rekonstrukční práce.

Zlaté pravidlo dává ušetřené peníze na roveň penězům vydělaným. Tato do jisté míry banální skutečnost nabývá v případě církevních mateřských škol na významu, neboť vztah mezi rodiči a takovou institucí není čistě komerční. Rodiče často považují církevní mateřskou školu za jednak součást Církve, jednak jako garanta dobré výchovy svých dětí a tedy součást rodiny. Z tohoto důvodu můžeme uvést jejich dobrovolnickou práci, která funguje jako významný způsob ušetření jinak nezbytně vydávaných finančních prostředků. V církevních školách jsou tedy rodiče, respektive širší rodina, zvyklí pomáhat ve větší než

⁶⁷ <http://skolstvi.apha.cz/> (3.9.2009).

obvyklé míře. Dobrovolníci se mimo jiné podílejí na přípravě kulturních akcí pro veřejnost či pomáhají školce s opravami vybavení, organizují sbírky, shánějí sponzorské dary.

Jakkoliv je finanční otázka velmi podstatná a jakkoliv bylo načrtnuto jisté znevýhodnění církevních mateřských škol oproti mateřským školám veřejným, utkvělo mi z rozhovorů se zřizovateli a představiteli církevních mateřských škol, že často, byť jistě jen mimochodem, citují to, co můžeme číst v mnoha životech svatých, a sice že na straně aktiv je vždy třeba počítat s Boží pomocí, která nenechá tato dobrá díla zaniknout.

3.2 CÍRKEVNÍ MATEŘSKÉ ŠKOLY ZŘIZOVANÉ ARCIBISKUPSTVÍM PRAŽSKÝM

Mezi církevní mateřské školy zřizované Arcibiskupstvím pražským patří tyto čtyři školy: církevní mateřská škola Studánka (adresa: Praha 4, Ke Kamýku 686), církevní mateřská škola Srdíčko (adresa: Praha 5, Podpěrova 1879/2), katolická mateřská škola svatého Klimenta (adresa: Praha 7, U Uranie 16/1080) a mateřská škola logopedická Don Bosco (adresa: Praha 8, Poznaňská 468).

3.2.1 CÍRKEVNÍ MATEŘSKÁ ŠKOLA STUDÁNKA⁶⁸

Tato škola vznikla v roce 1991 z iniciativy několika rodin z římskokatolické farnosti na Lhotce, když rodiče hledali alternativu k tradiční předškolní pedagogice. Přáli si školu, která by kladla důraz na rozvoj celé osobnosti dítěte, opírala se o křesťanské hodnoty a byla maximálně otevřená rodině. Založili proto občanské sdružení, které mělo napomoci vzniku školky. Pro tu se později našel vhodný objekt bývalých jeslí v Praze-Kamýku. Zřizovatelem školky se stalo Arcibiskupství pražské, právní formou je Školská právnická osoba.

Škola je otevřena dětem z křesťanských rodin, ale i rodinám bez vyznání, navštěvuje ji okolo 30 dětí ve 2 třídách. Školu navštěvují převážně děti ze lhotecké a modřanské farnosti, ale je otevřena i pro děti z nevěřících rodin. Některé děti dojíždějí i ze vzdálenějších částí Prahy. O děti pečují 3 věřící učitelky. Rodinný charakter školy umožňuje osobní a individuální přístup ke každému dítěti. Školka se nebrání přijímat ani děti s lehčími formami postižení a poruchami učení. Chodí do ní řada dětí, které měly

⁶⁸ Srov. <http://www.cms-studanka.cz> (15. 9. 2009).

v jiných školkách obtíže se zařazením do kolektivu. V minulosti bylo integrováno i několik dětí jiné národnosti.

Součástí filozofie školky je také úzká spolupráce s rodinami. Ta se odráží jednak v otevřenosti školky rodičům, na druhé straně pak v aktivní pomoci rodičů. Otevřenost rodinám se projevuje především ve vstřícné atmosféře a také v možnosti zapojit se do práce s dětmi. Rodiče i prarodiče mohou asistovat při činnosti, přijít dětem vyprávět o svém povolání či uplatnit zajímavé nápady. Mohou se kdykoli přijít podívat na práci ve škole nebo zůstat s dítětem, které má adaptační problémy, třeba i celý den.

Po vstupu dítěte do školky se alespoň jeden z rodičů stává členem Občanského sdružení Studánka. Sdružení tedy tvoří převážně rodiče ze školky, přihlásit se však může i kdokoli jiný. Neaktivnější rodiče pracují v Radě občanského sdružení. Mezi hlavní cíle činnosti tohoto sdružení je spolupráce se školkou, oživení dění v obci a pořádání akcí pro veřejnost. Škola usiluje o maximální otevřenost svému okolí. Snaží se naplňovat představu, že se může stát centrem kulturního a společenského života a vytvářet příležitosti k setkávání lidí. Sdružení každoročně pořádá několik akcí, které mají přinést užitek nejen školce, ale i rodinám z širokého okolí.

Výše školného je 900 Kč měsíčně, což je o něco více než u školek zřizovaných městskou částí.

3.2.1.1 VZDĚLÁVACÍ PROGRAM

Výchovně vzdělávací program školy je založen na křesťanských zásadách a principech. Výchova a vzdělávání ve škole staví na křesťanských etických hodnotách. Křesťanský základ školky se projevuje v hodnotách, které se učitelky snaží dětem zprostředkovávat – spolupráce, schopnost odpustit či úcta k druhému člověku. Ke každému dítěti přistupují jako k jedinečnému originálu, který má své individuální schopnosti a potřeby.

Školka má vlastní vzdělávací program s názvem "Tři pramínky". Pro školní rok 2007/2008 byl sestaven nový školní vzdělávací program „Tři pramínky Studánky“, který využívá některých prvků alternativního vzdělávacího programu „Začít spolu“. Filozofií tohoto plánu je propojenost tří pramínek „Já jsem tu“, „My jsme tu“ a „Svět je tu“ - spojí-li se tyto tři pramínky, vznikne řeka plná harmonie. Roční plán školy motivuje činnosti v průběhu školního roku a v tomto školním roce nesl název „Objevujeme svět s Pramínkem“.

Tyto principy jsou v souladu i s alternativním vzdělávacím programem „Začít spolu“, ke kterému se školka přihlásila v roce 1993. Tento program se snaží vychovávat samostatně myslící jedince chovající se odpovědně k sobě i ke svému okolí. Je zaměřený na děti ve věku 3-6 let, v současné době už existuje jeho pokračování na prvním stupni základních škol. Z pedagogického hlediska jde o program, který je pedocentrický - tedy zaměřený a orientovaný na dítě a na vytvoření prostředí, které by pro něj bylo přirozené. Základní principy programu jsou následující: prostředí třídy centry aktivity, individuální přístup ke každému dítěti, integrované učení hrou a aktivní účast rodiny. Snahou je vytvoření velké rodiny, kde je dán dostatečný prostor pro individuální péči a rozvoj, aby každý příchozí dostal dostatek lásky, radosti a důvěry. Je kladen důraz na citovou a mravní výchovu.

Školka úzce spolupracuje s lhoteckou farností - příprava vystoupení pro seniory, vánoční vystoupení, zahájení školního roku v kostele ve Lhotce, pravidelná návštěva kněze, který vede katechezi s dětmi nebo se účastní vedení jednoho z center aktivit programu "Začít spolu".

V posledních letech se stále větší důraz klade na ekologickou výchovu, tedy vedení dětí k citlivosti vůči prostředí, ve kterém žijí, a odpovědnosti za něj. Ta se prolíná tematickým plánem celého roku. Děti mohou docházet do kroužků: keramika, plavání, angličtina a flétna. Všechny kroužky vedou zkušení lektoři, kteří mají mnohaletou praxi v práci s dětmi. Probíhá katecheze s dětmi, organizují se akce pro veřejnost. Každým rokem se jezdí na školy v přírodě.

3.2.2 CÍRKEVNÍ MATEŘSKÁ ŠKOLA SRDÍČKO⁶⁹

Tato škola vznikla zřizovací listinou v roce 1993. Původně byla v obecní mateřské škole otevřena pouze jedna třída s křesťanským zaměřením, ale pro velký zájem rodičů se křesťanské zaměření rozšířilo do všech tříd. Začalo se vytvářet společenství rodičů, dětí a zaměstnanců školky, vyhledávají ji pro své děti také nevěřící rodiče.

Školka je čtyřtřídní s celodenním provozem. Třídy jsou heterogenní a je možnost integrace dětí s postižením. V současné době navštěvují školku dvě takové děti. Škola je umístěna na sídlišti Lužiny na jihozápadním okraji Prahy v nízké panelové budově s velkou zahradou. Každá třída má vlastní pracovnu, hernu a tělocvičnu, která zároveň slouží k polednímu odpočinku dětí. O 96 dětí se stará 9 pedagogů včetně ředitelky.

⁶⁹ Srov. <http://www.materska-skola.cz/srdicko> (3. 8. 2009).

Školka vytváří takové podmínky, aby se děti mohly všestranně vyvíjet, byly samostatné a schopné projevit svou osobnost. Zvláštní pozornost je věnována předškolákům. Zkušenosti rodičů bývalých dětí svědčí o tom, že se zde děti naučí vše potřebné. Dětem jsou předávány hodnoty, na nichž je založeno křesťanství i naše společnost. Děje se tak dětem přístupnou formou, především dobrým příkladem učitelek a dalších zaměstnanců školy. Děti se učí objevovat svět kolem sebe, pěstovat vztahy s druhými a tím nenásilně a radostně také s Bohem, a to nejen v náboženství či ekologii, ale hlavně v každodenním životě. Škola se zaměřuje na rozvoj samostatnosti vzhledem k individuálním zvláštnostem každého dítěte a také na spolupráci s ostatními.

Pro školku je důležitá spolupráce s rodiči dětí. Sami rodiče provozují aktivitu s názvem „Káva od srdce“, kde se pravidelně setkávají, poznávají mezi sebou a podporují školu. Hlavní náplní těchto pravidelných setkání jsou například odborné přednášky, přípravy akcí či řešení finančních prostředků. Sdružení rodičů se také podílí na některých akcích školy.

Pedagogické pracovnice vítají zájem zákonných zástupců o školku, ať už jde o zájem ve výchovně vzdělávací práci nebo o jakoukoli pomoc školce – osobní, materiální či finanční dary na nákup pomůcek, hraček a knih. Učitelé též umožňují rodičům, zvláště v adaptačním období dítěte, vstup do herny a v případě nutnosti i delší pobyt s dítětem ve školce. Spolupracují s rodiči na základě potřeb a zájmu rodičů ve prospěch dítěte, též s farním společenstvím, se střední pedagogickou a vyšší odbornou školou, klinickým logopedem, pedagogickým centrem a křesťanskou pedagogicko – psychologickou poradnou.

Dar rodičů na provoz školy – školné činí 700,- Kč. Z těchto peněz jsou hrazeny různé neinvestiční náklady - hračky a pomůcky pro děti, pedagogické knihy a časopisy – odborné i dětské, vybavení zahrady či výtvarný materiál.

3.2.2.1 VZDĚLÁVACÍ PROGRAM

Cílem vzdělávacího programu je celkový rozvoj osobnosti dítěte po stránce duchovní, psychické, fyzické a sociální. Má napomoci dětem orientovat se v životních hodnotách v souladu s morálním povědomím křesťanské etiky. Škola se snaží vést děti k objevování světa kolem nich a také Boha, nejen v náboženství či ekologii, ale hlavně v každodenním životě. Zaměřuje se na rozvoj samostatnosti vzhledem k individuálním zvláštnostem každého dítěte a také na spolupráci s ostatními.

Od roku 2004 škola pracuje podle vzdělávacího kurikula „Nejsi sám“, které se orientuje na životní hodnoty, na nichž je založeno křesťanství a lidská společnost. Škola klade ve výchově důraz na kladné a citové vztahy mezi učitelem a každým jednotlivým dítětem. Na prvním místě je pozitivní prožívání dětí. Dále jsou děti vedeny k samostatnosti vzhledem k jejich individuálním zvláštnostem. Do vzdělávacího programu jsou zařazeny prvky náboženské pedagogiky France Ketta, prvky pedagogiky Montessori a principy podporující zdraví. Tématem vzdělávacího plánu je „Správně vidíme jen srdcem“ – důraz je kladen na dobré srdce.

Děti mají na výběr nad běžný standard zájmové aktivity jako náboženství, keramiku, angličtinu, taneční a sportovní přípravu, výuku na flétnu a zpívání. Dále jsou pro děti organizovány výlety, školy v přírodě, zahradní slavnosti a divadelní představení. Pravidelně se hrají divadélka a jezdí na výlety. Pořádají se akce společně s rodiči a také vystoupení hudebně-pohybového kroužku pro farnost Stodůlky (dny nemocných či farní odpoledne), dále semináře a kurzy pro rodiče dětí pořádané sdružením rodičů, brigády ve školce, spolupráce se základní školou, Martinské slavení – projížďky na koních, zahradní slavnost či benefiční akce na podporu školy.

3.2.3 KATOLICKÁ MATEŘSKÁ ŠKOLA SVATÉHO KLIMENTA⁷⁰

Tato škola vznikla v roce 1990, kdy měla pronajaté prostory v budově státní mateřské školy. V roce 2004 se její sídlo přesunulo do pronajatých prostor pavilonu na Praze 7. Ředitelkou je členka Kongregace Školských sester de Notre Dame.

Jedná se o jednotřídní heterogenní mateřskou školu, kterou navštěvuje 30 dětí od 3 let věku až do nástupu povinné školní docházky. Docházejí tam společně sourozenci nebo děti rodičů, kteří se navzájem znají. Umožňuje to vytvoření přirozeného hlubšího citového vztahu mezi mladším a starším dítětem. Dítě, které v něčem předčí kamarády nebo naopak zaostává a je pomalejší, není středem pozornosti. O děti se starají 2 kvalifikované učitelky.

Školné se platí ve výši 700,- Kč měsíčně.

3.2.3.1 VZDĚLÁVACÍ PROGRAM

Škola pracuje podle Rámcového programu předškolního vzdělávání. Školní vzdělávací program je nazván „Rozvíjej se poupátko.“ Ve školce je dětem poskytována

⁷⁰ Srov. <http://kmssvklimenta.sweb.cz> (7. 8. 2009).

alternativní výchova, to znamená, že práce s dětmi vychází z koncepce a metodiky státních mateřských škol a přejímá z nich všechno dobré. Důraz je přitom kladen na správnou výchovu zaměřenou na výchovu mravní, citovou, náboženskou a ekologickou. Děti se učí správným vztahům k sobě navzájem, k Bohu i k přírodě. Jsou vedeny k tomu, aby se uměly omluvit, poprosit, poděkovat a neoplácet zlé zlým. Filozofií školy je rozvíjet samostatné a zdravě sebevědomé děti cestou mravní a náboženské výchovy, položit základy celoživotního vzdělávání podle možností jednotlivých dětí, podle jejich zájmů a potřeb, učit je lásce k přírodě a všemu živému, přistupovat k dětem citlivě a s laskavostí, trpělivě je povzbuzovat a chválit, protože pokud děti prožívají pocit jistoty a důvěry ve vztahu k učitelce, pak je o mnoho snazší získat si ve skupině přirozenou kázeň. Veškeré snažení směřuje k tomu, aby zde byly děti maximálně šťastné a spokojené.

Škola nabízí kvalitní standardní i nadstandardní péči o všechny děti - kulturní akce pro rodiče a děti (podzimní jarmark, adventní výstavka, karneval, rodičovské schůzky) a zájmové kroužky – hru na zobcovou flétnu, výtvarný kroužek, výuku angličtiny a keramiku.

K tvorbě bezpečného sociálního prostředí ve škole přispívají rituály a tradice: společná setkávání dětí, rodičů a učitelů, vítání nových dětí, tradiční podzimní jarmark, návštěva svatého Mikuláše, vánoční besídka pro rodiče a děti, karneval, Den matek – připravený program pro maminky, účast na Divadelním festivalu Prahy 7, sportovní olympiáda pro předškoláky, rozloučení s předškoláky, návštěvy divadelních představení či poutě.

3.2.4 MATEŘSKÁ ŠKOLA LOGOPEDICKÁ DON BOSCO⁷¹

Tato mateřská škola je součástí Církevní speciální školy Don Bosco a zahájila provoz v roce 1992. Církevní základní škola logopedická Don Bosco a mateřská škola logopedická sídlí ve třech budovách pronajatých městskou částí Praha 8. Zajišťuje odbornou komplexní pedagogicko logopedickou péči dětem celé České republiky po celou dobu jejich školní docházky. Součástí školy je mateřská škola logopedická, základní škola logopedická, internát, školní klub a školní družina. Škola poskytuje speciálně-pedagogickou a logopedickou péči v oblasti výchovy, výuky a zájmových aktivit pro děti od 3-15 let s poruchami řeči, komunikace a učení. Nabízí péči dětem s vývojovými poruchami řeči, koktavostí, patlavostí, opožděným vývojem řeči, dětem se speciálními

⁷¹ Srov. <http://www.donbosco.cz/matrska-skola/> (14. 9. 2009).

potřebami učení, jako je dyslexie, dysgrafie, autistům a dalším. Program naší mateřské školy zohledňuje řečové a komunikační potřeby dětí. Program je vybudován tak, umožňoval každodenní individuální logopedickou péči.

Mateřská škola má celkem 2 třídy, v nichž je maximálně 10 dětí. Dětem je věnována individuální a logopedická péče v maximálním rozsahu, pečuje o ně 8 pedagogických pracovníků. Výchova probíhá v duchu křesťanské etiky. Podmínkou přijetí žáka je vyšetření foniatrické, psychologické a popřípadě jiná doporučení. Pracovníky školy jsou speciální pedagogové, logopedi, psycholog, foniatr, sociální pracovníce a školní zdravotní služba.

Školka je financována především příspěvky od rodičů dětí a její výše je stanovena na 500,- Kč měsíčně.

3.2.4.1 VZDĚLÁVACÍ PROGRAM

Školní vzdělávací program této školy nese název „Brána jazyků otevřená“. Pedagogové vytvářejí takové podmínky, aby děti byly maximálně samostatné při plnění úkolů a při různorodých činnostech. Běžné a každodenní aktivity jsou nabízeny dětem tak, aby stimulovaly celkový rozvoj dítěte. Jednotliví pedagogové zprostředkovávají různé komunikační vzorce, podporující u dětí pragmatické dovednosti. Při emocionální instabilitě, která je častým syndromem dětí s narušenou komunikační schopností, je velká pozornost věnována třídnímu klimatu a situaci v celém zařízení. Rodinný charakter školy umožňuje, aby prosociální dovednosti byly posilovány nejen v umělých podmínkách, ale aby je děti rychle užívaly i v přirozených situacích.

Činnost pedagogů je vždy založena na spolupráci s rodinou. Proto byly zavedeny pro mimořádný zájem rodičů také rodičovské dílny. Tam se podařilo podchytit zájem rodin, které podporu a péči potřebují.

Každodenní pravidelné činnosti jsou zpestřeny těmito jednorázovými akcemi: návštěvami divadel, ekologického centra, školou v přírodě, výlety, prožívání adventní doby, „pyžámkovým“ večírkem či oslavou dne dětí. Klid v duši dětí i pedagogů pomáhají udržovat pravidelné vizitace biskupa a pravidelné školní mše svaté. I přes znevýhodnění, které děti mají, se rády účastní některých soutěží. I prostá účast v soutěži je pro ně velkou výzvou a zkušeností.

3.3 CÍRKEVNÍ MATEŘSKÉ ŠKOLY ZŘIZOVANÉ JINÝMI ZŘIZOVATELI

Mezi církevní mateřské školy zřizované jiným zřizovatelem patří mateřská škola svaté Voršily (adresa: Praha 1, Ostrovní 11), jejímž zřizovatelem je Českomoravská provincie Římské unie řádu svaté Voršily, a dále církevní mateřská škola Laura (adresa: Praha 8, Vítkova 12), jejímž zřizovatelem je Provincie Kongregace Dcer Panny Marie Pomocnice.

3.3.1 MATEŘSKÁ ŠKOLA SVATÉ VORŠILY⁷²

Škola byla založena v roce 1979 v areálu bývalého voršilského kláštera v centru Prahy. Školní rok 1991 byl velkým mezníkem v její historii, kdy se stal jejím vlastníkem řád svaté Voršily, a do názvu bylo včleněno slovo církevní, čímž došlo k výrazné změně v náplni práce a ducha školy. V roce 2006 škola změnila své jméno na Mateřskou školu svaté Voršily v Praze a stala se školskou právnickou osobou.

Jde o dvoutrídni školku rodinného typu otevřenou věřícím rodinám, ale i rodinám bez vyznání. V první třídě jsou zařazeny děti od 3 do 5 let a ve druhé třídě děti od 5 do 7 let věku, celkem jde o 52 dětí. O pestrý a bohatý program se stará 6 kvalifikovaných učitelek.

Rodiče mají možnost zúčastnit se programu školy i mimořádných akcí. Škola umožňuje přístup do tříd, společný pobyt na zahradě, zvláště u nově přijatých dětí a snaží se tak o nenásilnou a úspěšnou adaptaci dětí.

Škola spolupracuje mimo jiné s klinickým logopedem a Křesťanskou pedagogicko-psychologickou poradnou.

Príspevek od zákonných zástupců dětí využívajících služeb této školy činí 700,- Kč měsíčně.

3.3.1.1 VZDĚLÁVACÍ PROGRAM

Základním pramenem je školní vzdělávací program „Radujeme se z maličností“, který je rozpracován v jednotlivých třídách na samostatné bloky. Je zaměřen na citlivé formování osobnosti dítěte v křesťanském duchu a estetickou tvořivost dětí. Důraz je kladen na demokratický styl výchovy založený na křesťanských principech.

⁷² Srov. http://www.mssvvorsily.cz/o_skolce.html (2. 8. 2009).

Filozofií školky je vytvářet podmínky pro radostné, spokojené a samostatné děti v podnětném a přirozeném prostředí, připravit je na život a úspěšný vstup do základní školy a zprostředkovat jim také dostatek zážitků, sociálních zkušeností a poznatků o životě. Probíhá též neformální spolupráce s rodinou.

Pod vedením otce dominikána se děti účastní prekatechezí „se psem Dominikem“. Jejich cílem je základní seznámení s liturgickým rokem, co se v kterém období odehrává, a zároveň seznámení s nejzákladnějšími morálními postoji v životě lidské společnosti.

Škola nabízí výuku náboženství, plavání, výtvarný kroužek, hru na flétnu, taneční kroužek a angličtinu pro nejmenší. Pořádá kulturní akce, školní mše svaté v místním kostele, pravidelná setkání, duchovní obnovy pro rodiče v době adventní a postní, posezení s maminkami u příležitosti jejich svátku, posezení s rodiči v době adventní a také společně se základní školou vánoční trhy.

3.3.2 CÍRKEVNÍ MATEŘSKÁ ŠKOLA LAURA⁷³

Škola se nachází na dobře situovaném místě blízko centra Prahy a její provoz byl zahájen v roce 1993.

Jedná se o předškolní zařízení, ve kterém se pedagogové snaží vytvářet rodinné prostředí a aplikovat výchovné zásady Jana Boska. Patronkou školy je blahoslavená Laura Vicuña. Školka je dvoutřídní a v obou třídách jsou děti různého věku, celkem 50 dětí. Pečují o ně 4 učitelky. Škola může též integrovat děti se speciálními potřebami, popřípadě ze sociokulturně znevýhodněných rodin. Výchovnou práci prolíná náboženská výchova a výchova k mravním hodnotám.

K budově školy patří velká zahrada s rozmanitými herními prvky a přilehlými pískovišti a hřištěm. K dispozici je i hřiště s umělým povrchem a tělocvična. Ke školce patří také velká místnost, která slouží dopoledne na cvičení, hry a divadelní představení a po obědě k odpočinku. Třídy jsou rozděleny do hracích koutků pro různé činnosti a aktivity.

Školka vydává občasník Lauřička, který napomáhá nejen k větší informovanosti o aktualitách, ale i k vzájemnému obohacení mezi rodinou a školou.

⁷³ Srov. <http://www.fma.cz/cms-charakteristika> (20. 9. 2009).

Zákonní zástupci dětí, které do školky docházejí, přispívají rodičovským příspěvkem. Tento příspěvek činí 400,- Kč měsíčně za dítě docházející na dopoledne a 500,- Kč měsíčně za dítě docházející na celý den.

3.3.2.1 VZDĚLÁVACÍ PROGRAM

Škola klade důraz především na výchovu ke křesťanským hodnotám a vede děti k poznávání a setkání s Bohem. Křest dítěte ani aktivní zapojení jeho rodiny do církve však nejsou podmínkou k přijetí. Důraz škola klade na úzkou spolupráci s rodinami dětí. Snaží se vytvářet prostředí podobné rodinnému a vychází z výchovných zásad Jana Boska. Aplikuje jeho „Preventivní systém“, jehož specifikem je asistence - stálá přítomnost vychovatele či učitele mezi svěřenci a snaha najít v každém dobro a podpořit jedinečnost a důstojnost jednotlivých dětí. Škola se snaží též o spolupráci s rodinami formou besídek, akademií, společných výletů či návštěv různých kulturních akcí. Jednou z tradic se stávají burzy dětského oblečení. Za pomoci rodičů jsou pořádány 5x ročně besídky, výlety, karneval a soutěže - například o nejhezčí rodinný Betlém.

Starší děti mají odpoledne možnost navštěvovat kroužky - sportovní, taneční, ekologický, šikovné ruce, hru na flétnu a výtvarný kroužek, kroužek dovedných rukou, navštěvují i keramickou dílnu či ekohrátky. Škola pořádá též školy v přírodě.

Jednou z priorit je příprava dětí na vstup do základní školy. Proto mají předškolní děti denně vyhrazený čas na získávání vědomostí i dovedností potřebných pro vstup do základní školy.

3.4 KŘESŤANSKÉ TŘÍDY VE STÁTNÍCH MATEŘSKÝCH ŠKOLÁCH

V několika státních mateřských školách na území hlavního města Prahy se nacházejí také jednotlivé třídy s křesťanským zaměřením. Jedná se o tyto čtyři mateřské školy: mateřská škola Volavkova (adresa: Praha 6, Volavkova 1877/7), dále mateřská škola Bubeničkova (adresa: Praha 6, Bubeničkova 6/1880), mateřská škola Na Přesypu (adresa: Praha 8, Na Přesypu 4/441) a konečně mateřská škola Chodovická (adresa: Praha 9, Chodovická 1900).

V těchto školách najdeme vedle běžných tříd vždy jednu, která se od ostatních odlišuje svým křesťanským zaměřením. Takto koncipované třídy navštěvují především děti

z místních farností, ale najdeme mezi nimi i nevěřící. Třídy vznikaly většinou na popud křesťanských rodičů z farnosti, kteří si uvědomovali nutnost změn ve výchově i ve školství. Aby bylo možno vyhovět těmto rodičům, kteří chápou křesťanské hodnoty a chtějí v nich vychovávat své děti, a poskytnout pomoc v křesťanské výchově dětí od malička, byl navázán kontakt s obcemi a školským úřadem za účelem docílit zájmu odpovědných osob o myšlenku zavést v těchto školách též křesťanskou výchovu.

Hlavní rozdíly mezi třídami běžnými a křesťanskými vidíme nejen ve věcech víry, v modlitbě a křesťanské četbě, ale i ve větší spolupráci s rodinami a v zájmu o školu. Tito lidé se většinou více znají i po delší dobu a atmosféra bývá vždy vstřícná a přátelská. Náboženská výchova zde není praktikována jako hodina náboženství například jednou týdně, ale prolíná celým výchovným programem a podobá se prakticky výchově v křesťanské rodině. Pedagogové společně s dětmi nalézají přístup k výrazovým formám křesťanského života, jako je řeč, modlitba, symboly či slavnosti. Dalším důležitým znakem křesťanských tříd je jejich rodinný typ, zvláště podpora sourozeneckých vztahů ve věkově smíšeném oddělení a formování mezilidských vztahů v duchu křesťanských zásad. Děti jsou seznamovány s biblickými příběhy formou pohádek či písni. Situaci a dění ve třídě ovlivňuje také prožívání lidových zvyků a křesťanských svátků. Velký význam je přikládán rovněž citové a mravní výchově a etice mezilidských vztahů, citlivě je pak vnímán vztah k přírodě, k rodině, k integraci postižených dětí či starších občanů.

Křesťanské třídy mateřských škol jsou dnes uznávané a rodiči vyhledávané, neboť se zde dětem dostane kromě všeobecných základních postojů a vědomostí i základů křesťanské nauky a výchovy, ke které nedílně patří i mezilidské vztahy, důvěra k lidem, tolerance, smířlivost, vzájemná pomoc či laskavost.

3.4.1 KŘESŤANSKÁ TŘÍDA V MATEŘSKÉ ŠKOLE VOLAVKOVA⁷⁴

V této škole je možnost výběru ze čtyř různě koncipovaných a zaměřených tříd: dvě třídy jsou věkově smíšené 3-6 let, jedna třída nejstarších a předškolních dětí a také jedna třída věkově smíšená 3-6 let s prvky křesťanské výchovy a morálky.

⁷⁴ Srov. <http://www.materska-skola.wz.cz/#Reference> (13. 9. 2009).

3.4.2 KŘESŤANSKÁ TŘÍDA V MATEŘSKÉ ŠKOLE BUBENÍČKOVA⁷⁵

Jde o čtyřtřídní školku s jedním křesťansky zaměřeným oddělením, které za určitých podmínek integruje i zdravotně postižené děti. Tato integrace je velmi příznivá a postiženým dětem dává podněty pro plnohodnotné zařazení do kolektivu.

3.4.3 KŘESŤANSKÁ TŘÍDA V MATEŘSKÉ ŠKOLE NA PŘESYPU⁷⁶

Tato škola je čtyřtřídní, všechny třídy jsou heterogenní, což umožňuje vytvářet přirozené skupiny kamarádů a sourozenců s velmi dobrými podmínkami pro rozvoj sociálních vztahů mezi dětmi. Převládá zde klid, pohoda a vzájemná pomoc při předávání zkušeností a dovedností. Jedna třída je křesťanská, vedou ji věřící učitelky, které velmi úzce spolupracují s rodiči, místní salesiánskou farností a Vyšší pedagogickou školou ve Svatém Jáně.

3.4.4 KŘESŤANSKÁ TŘÍDA V MATEŘSKÉ ŠKOLE CHODOVICKÁ⁷⁷

Jedná se o desetitřídní školu v Horních Počernicích, devět tříd je běžných a je koncipováno takto: malé děti 3-5 let jsou ve smíšených třídách. Na přání rodičů jsou zachovány tzv. předškolní třídy, kde je program veden se zvýšeným důrazem na přípravu dětí na vstup do základní školy. Desátou třídou je třída s křesťanským zaměřením, která pracuje dle školního programu, který je obohacen prvky křesťanské výchovy. Je zde úzká spolupráce s rodinami dětí tak, aby byly vedeny dle jejich představ.

⁷⁵ Srov. <http://www.ms-bubenickova.wz.cz/prezentace.php> (7. 9. 2009).

⁷⁶ Srov. <http://www.msnapresypu.cz> (12. 7. 2009).

⁷⁷ Srov. <http://www.materska-skola.cz/chodovicka/aktualne.html> (26. 7. 2009).

ZÁVĚR

Odpovědi na otázky položené v úvodu týkající se vývoje předškolního dítěte, jeho vzdělávání, přístupu k němu v církevní či veřejné mateřské škole a konkrétní možnosti umístění dítěte z věřící rodiny v Praze, vyplývají z materiálů shromážděných a zpracovaných ve třech částech této bakalářské práce. V rámci závěrečného shrnutí se pokusím o syntézu hlavních myšlenek textu.

V úvodní kapitole jsme vymezili věkovou skupinu předškolních dětí a stručně nastínili fyzický a psychický vývoj dítěte. Jádrem kapitoly bylo obsáhlé pojednání o jeho náboženském vývoji, kde jsme zmínili významu křtu pro dítě, a také jak dítě prožívá svou víru a jaký k ní má vztah. Poté jsme se věnovali významu modlitby pro předškolní dítě. Výchova k modlitbě patří jistě k nejdůležitějším úkolům náboženské výchovy, neboť se má postupně stát největší životní silou. Modlitba a vzpomínka na Boha se nemusí odehrávat jen ráno a večer, ale má vyplynout i ze situace během dne. Tak se dítě naučí spontánně z konkrétního zážitku vidět Boha v různých životních situacích. Následující pasáž je věnována rodině, rodinné výchově a jejímu významu pro dítě. Jako východisko křesťanské výchovy je zde především představen příklad rodičů a jejich rozhovor s dítětem. Z textu vyplynula nezbytnost vytváření křesťanského prostředí hned od počátku života. Dále jsme se věnovali možným způsobům účasti rodiny na liturgickém životě církve, významu slavení mše svaté, přítomnosti dítěti v kostele a slavení neděle. Liturgický život církve proniká a oduševňuje náboženské poučování dítěte. Dítě má být brzy uvedeno do bohoslužby a všeho, co se k ní vztahuje, a v kostele se tak začne cítit přirozeně. Prezentovány byly též hlavní církevní svátky, tj. Vánoce a Velikonoce a jejich reflexe v rodinném životě.

Námětem další části byla analýza podstaty předškolního vzdělávání v předškolních zařízeních navazující všestranně na výchovu dětí v rodině. Jádrem této části je pohled na předškolní zařízení a to jak na zařízení jako instituci tak na jeho úkoly v předškolním vzdělávání, při zpracování jsem vycházel z Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání. Cílem tohoto rozboru bylo určení významu, který předškolní instituce mají na vyvíjející se dítě. Za tímto účelem je obsažena pasáž o předškolním vzdělávání, jeho organizaci, pojetí a podmínkách. Předškolní vzdělávání podporuje rozvoj osobnosti dítěte, podílí se na jeho rozvoji a na osvojení základních pravidel chování, základních životních hodnot a mezilidských vztahů. Vytváří též základní předpoklady pro

pokračování v dalším vzdělávání. Předškolní vzdělávání je vnímáno z hlediska plnění vzdělávacích cílů s důrazem na rámcové cíle a klíčové kompetence. Zabývali jsme se také adaptací dítěte na kolektiv předškolního zařízení a tím, jaká má být přiměřená školní zralost a připravenost dítěte na školní vzdělávání.

V další pasáži jsme představili jednotlivé mateřské školy v Praze a pro úplnost jsme zmínily též křesťanské třídy ve státních mateřských školách. Základní odlišnosti od běžné mateřské školy vidíme především ve způsobu přístupu k dětem - výchova dětí je věcí srdce. Je kladen důraz na křesťanské a morální zásady. Děti se seznamují postupně se základy křesťanské víry a lidovými tradicemi, situací a dění ve škole ovlivňuje tedy prožívání lidových zvyků a křesťanských svátků. Jde převážně o školy rodinného typu, kde mohou být sourozenci pohromadě ve věkově smíšeném oddělení a jsou též integrovány děti se speciálními potřebami. Panuje zde vzájemná důvěra mezi rodiči, dětmi a pedagogickým sborem. Rozdíl vidíme tedy nejen ve věcech víry, v modlitbě a křesťanské četbě, ale i ve větší spolupráci s rodinami a v zájmu o školu. Tito lidé se většinou více znají i po delší dobu a atmosféra bývá vždy vstřícná a přátelská. Náboženská výchova zde není praktikována jako hodina náboženství například jednou týdně, ale prolíná celým výchovným programem a podobá se tak prakticky výchově v křesťanské rodině.

Každá systematická a dlouhodobá tvůrčí činnost samozřejmě ovlivňuje i svého autora. Jak jsem shromažďovala a zpracovávala prameny, prováděla pohovory a tvořila koncept této práce, uvědomila jsem si, že spoustu věcí ve výchově našich dětí dělám pouze intuitivně, respektive sice podle svého nejlepšího vědomí a svědomí, nicméně bez potřebné teoretické průpravy. A tak můj přístup k prvnímu dítěti byl jiný, než ke druhému a ten se zase lišil od přístupu k nejmladšímu. Přibývajících zkušeností, reakce na rozdílné povahy našich dětí a s tím přicházející možnost jistého zevšeobecňování doplněná zobecnitelnými zkušenostmi mých přítelkyň, které rovněž mají více dětí, byly velmi dobré, na druhou stranu teprve studiem se mi podařilo tyto zkušenosti utřídit a plně zužitkovat. Když se tedy, v samém závěru této práce poohlížím po jejích plodech pro mne, musím konstatovat, že co se týče přímo mé osoby, přineslo mi studium literatury o předškolního věku, předškolním vzdělávání a církevním školství obohacení a novou inspiraci pro vlastní rodinu a rodinnou křesťanskou výchovu včetně potřebné duchovní formace našich dětí a celé rodiny. Přála bych si, aby i jiným rodinám byly předkládané informace smysluplné a užitečné. Především si přeji, aby byly dětem odmalička vštěpovány principy sociální nauky církve a vyzdvihnout nenahraditelný význam duchovní formace poskytované nejmladším dětem v předškolních zařízeních pro novou evangelizaci české společnosti 21. století.

PŘEHLED POUŽITÝCH ZKRATEK A SYMBOLŮ

apod.	a podobně
atd.	a tak dále
CMŠ	církevní mateřská škola
č.	číslo
kán.	kánon
mj.	mimo jiné
MŠ	mateřská škola
např.	například
ot.	otázka
par.	paragraf
popř.	popřípadě
PV	předškolní vzdělávání
RVP	Rámcový vzdělávací program
srov.	srovnej
sv.	svatý
str.	strana
ŠVP	školní vzdělávací program
ŠJ	školní jídelna
tj.	to jest
tzn.	to znamená
zvl.	zvláště

SEZNAM LITERATURY

1. POUŽITÁ LITERATURA

1. BRIERLEY John: 7 prvních let života rozhoduje, Praha: Portál, 1996.
2. DOHERTHY Sam, ROY Harrison, WATSON Victor: Duchovní růst dětí, Příbor: Dětská misie, 1996.
3. DRUHÝ VATIKÁNSKÝ KONCIL: Deklarace o křesťanské výchově Gravissimum educationis, in: Dokumenty II. vatikánského koncilu, Praha: Zvon, 1995.
4. DŘÍMAL Ludvík: František Tomášek jako katecheta dětí a mládeže, Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2002.
5. FOWLER James W.: Stufen des Glaubens, Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn, 1991.
6. HERCIKOVÁ Pavla Edita: Křesťanská výchova dětí, Praha: Pastorační středisko, 2002.
7. JAN PAVEL II: Dopis rodinám, Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1994.
8. KÁŇA Jiří: Křesťanská výchova dětí předškolního věku, Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1992.
9. Kodex kanonického práva, Praha: Zvon, 1994.
10. KOLLÁRIKOVÁ Zuzana, PUPALA Branislav: Předškolní a primární pedagogika, Praha: Portál, 2001.
11. KOMENSKÝ Jan Amos: Informatorium školy mateřské, Praha: Kalich, 1992.
12. LANGMEIER Josef: Vývojová psychologie, Praha: H&H, 1998.
13. LEFEBVRE Xavier, PÉRIN Louis: Das Kind vor Gott, München: Verlag J. Pfeiffer, 1967.
14. LEISTOVÁ Marielene: První zkušenost s Bohem, Praha: Vyšehrad, 1996.
15. MALÝ Tomáš: Pedagogika, Řím: Velehrad – Křesťanská akademie, 1985.
16. MATĚJČEK Zdeněk: Co, kdy a jak ve výchově dětí, Praha: Portál, 1996.
17. NIESEL Renate, GRIEBEL Wilfried: Poprvé v mateřské škole, Praha: Portál, 2005.
18. PRŮCHA Jan: Pedagogický slovník, Praha: Portál, 1995.
19. Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání 32 405/2004-22, Praha: Výzkumný ústav pedagogický 2004.
20. SIMAJCHL Ladislav: Společně k Bohu, Hradec Králové: Signum Unitatis, 1991.

21. TOMÁŠEK František: Pro Vás, rodiče I. – Výchova dítěte v rodině, Řím: Křesťanská akademie, 1964.
22. TOMÁŠEK František: První základ výchovy, Olomouc: Velehrad, 1947.
23. TOMÁŠEK František: Výchova dítěte, Olomouc: Velehrad, 1942.
24. VÁGNEROVÁ M[...]: Psychický vývoj dítěte a jeho variabilita, Praha: Karolinum, 1992.
25. VANČUROVÁ – FRAGNEROVÁ Eva: Psychologie předškolního dítěte a jeho výchova v rodině, Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1964.
26. TUPÝ Karel: Než jde dítě do školy, Praha: MONA, 1974.
27. Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon).

2. INTERNETOVÉ ODKAZY

1. <http://www.cms-studanka.cz> (15. 9. 2009)
2. <http://www.cms-studanka.cz/O-skolce/Financovani-skolky> (2. 9. 2009)
3. http://www.cms-studanka.cz/_d/Rocni_plan_2007-2008.doc (2. 9. 2009)
4. <http://www.donbosco.cz> (14. 9. 2009)
5. <http://www.fma.cz/cms-charakteristika> (20. 9. 2009)
6. <http://kmssvklimenta.sweb.cz> (7. 8. 2009)
7. http://www.kms-stmesto.cz/?page_kod=7&popis=plan-oslav-a-akci-v-ms. (30. 7. 2009)
8. <http://www.materska-skola.cz/chodovicka/aktualne.html> (26. 7. 2009)
9. <http://www.materska-skola.cz/srdicko> (3. 8. 2009)
10. <http://www.materska-skola.wz.cz/#Reference> (13. 9. 2009)
11. http://www.mssvvorsily.cz/o_skolce.html (2. 8. 2009)
12. <http://www.ms-bubenickova.wz.cz/prezentace.php> (7. 9. 2009)
13. <http://www.msnapresypu.cz> (12. 7. 2009)
14. <http://rejskol.msmt.cz/> (31. 1. 2010)
15. <http://www.sweb.cz/cms-josef> (1. 9. 2009)
16. <http://skolstvi.apha.cz> (3. 9. 2009)

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA Č. 1 - Výroční zpráva za školní rok 2008/2009 Církevní mateřské školy Studánka

PŘÍLOHA Č. 2 – Školní vzdělávací program Církevní mateřské školy Srdíčko pro školní rok 2009/2010

PŘÍLOHA Č. 3 – Školní vzdělávací program Katolické mateřské školy svatého Klimenta pro školní rok 2009/2010

PŘÍLOHA Č. 4 – Třídní vzdělávací program Mateřské školy svaté Voršily pro školní rok 2008/2009

PŘÍLOHA Č. 5 – Školní řád Církevní mateřské školy Laura pro školní rok 2009/2010

SEZNAM ZKRATEK UVEDENÝCH V PŘÍLOHÁCH

PŘÍLOHA Č. 1 - Výroční zpráva za školní rok 2008/2009 Církevní mateřské školy Studánka¹

I. Základní údaje o škole

adresa: Ke Kamýku 686, 142 00 Praha 4

ředitel: Iva Valtrová, DiS

e-mail: cms.studanka@seznam.cz

mobil: 731 604 238

www stránky: www.cms-studanka.cz

počet dětí: 30

školská rada: předsedkyně rady ŠPO: Mgr. Eva Tomášková

Školní vzdělávací program: Tři pramínky

zaměření programu: křesťansko-ekologické s prvky Začít spolu

hodnocení programu: Program je v souladu s cíli a zaměřením církevní mateřské školy, vzhledem ke změnám, ke kterým každý rok v MŠ dochází, jsme se rozhodly tento ŠVP pro rok 2009/2010 částečně upravit.

II. Aktivity právnické osoby, prezentace škol a školských zařízení na veřejnosti

Vyhodnocení integrace: Ve školním roce 2008/2009 byla integrována dívka s těžkou formou nedoslýchavosti. Integrace proběhla úspěšně, dítě se bez problémů začlenilo do kolektivu a stejně tak se zapojilo do všech činností ve školce.

Prevence sociálně patologických jevů: školka má vlastní program – S Pramínkem v zemi Škodí zdraví, který je podpořen MHMP v rámci grantového řízení Zdravá Praha.

Environmentální výchova: je součástí ŠVP a je začleněna do ročního plánu (každodenní setkávání s prvky přírody prostřednictvím pobytu venku, ale také chovu vlastních živočichů a pěstování rostlin na zahradě školy, návštěva ekologických programů, výpravy do vzdálenějších přírodních lokalit - Průhonický park, Krčský les). V naší MŠ je realizována ve škole již šestým rokem, zároveň se školka podílí na ekologickém projektu s názvem Pramínek ze Studánky společně s o.s. Studánka. V rámci tohoto projektu jsem navštívili například „Botanikus“ u Přerova nad Labem, podíleli jsme se na pořádání Dnu země a Dnu vody a na realizaci ekologicky zaměřených výtvarných dílen.

¹ <http://www.cms-studanka.cz/O-skolce/Vyrocní-zpravy> (20. 1. 2010).

Vzdělávání cizinců: Školku navštěvovala dívka, jejíž rodiče pochází z Vietnamu, její začlenění do kolektivu bylo bezproblémové.

Výchovné poradenství: naše mateřská škola spolupracuje s KPPP na Praze 8. Paní psychologka navštěvuje pravidelně naši školu. Začátkem školního roku probíhá úvodní seznámení s dětmi, kde je pozorována zejména adaptace nových dětí a též je pozorována a testována úroveň znalostí a dovedností předškolních dětí a dětí s odkladem školní docházky. V lednu probíhají testy školní zralosti. V průběhu návštěv paní psychologky je možná osobní konzultace rodičů nebo případná domluva osobní návštěvy v poradně.

Školy v přírodě: místo pobytu – Čestice, počet dětí 10, téma: Podivuhodná pouť pouští

Mimoškolní aktivity (aktivity nesouvisející s výukou) pořádá naše MŠ společně s o.s. Studánka, které působí při naší školce a dalšími organizacemi. Jednalo se o tyto akce: Sportovní odpoledne, Mikulášský lampiónový průvod, Adventní dílna, Velikonoční jarmark, Den země – sázení stromků, Den vody – úklid kolem Kamýcké nádrže, ekologicky zaměřené výtvarné dílny – 1x v měsíci, Zahradní slavnost.

Soutěže: olympiáda mateřských škol Prahy 12, 1. místo v překážkovém běhu.

Spolupráce partnery MŠ: o.s. Studánka, Lhotecká římskokatolická farnost, Lesy hl. m. Prahy, Skautskými oddíly Derwen a Kormoráni, Městskou částí Praha 12, Magistrátem hl. m. Prahy, Sdružení Tereza, sdružení ekologických mateřských školek „Mrkvička“.

Spolupráce s rodiči: Spolupráce s rodiči je na velmi dobré úrovni. Vždyť sami rodiče byli zakladateli této školy. A tato vzájemná spolupráce se udržuje dodnes. Bylo založeno Občanské sdružení Studánka, které sdružuje rodiče dětí, které mateřskou školu navštěvují nebo navštěvovaly. Rodiče ve spolupráci s pedagogy mateřské školy vytváří grantové projekty na získání potřebných finančních prostředků. Spolupráce ve výchovně – vzdělávacím procesu dětí je také na velmi dobré úrovni. Spočívá ve vzájemné komunikaci mezi rodiči a pedagogy na bázi důvěry a tolerance. V případě obtížnějších situací je do řešení problému přizvána odbornice z Křesťanské pedagogicko-psychologické poradny, se kterou již dlouhodobě škola spolupracuje.

Zkušenosti s výukou cizích jazyků: V naší mateřské škole vyučuje cizí jazyk – angličtinu odborná lektorka s vysokoškolským pedagogickým vzděláním již řadu let. Výuka AJ je zařazena v odpoledních hodinách a je součástí výchovně – vzdělávacího programu v ŠVP. Výuka je vedena hravou formou, kde se děti seznamují se základy cizího jazyka (říkanky, písničky, dramatizace pohádek, pracovní kniha). O výuku jazyka je v mateřské škole zájem zejména z řad předškolních dětí.

Zápis do MŠ proběhl 2. března 2009, bylo zapsáno 11 dětí. Seznam přijatých dětí byl zveřejněn na vývěsce školy a webových stránkách školy.

Dojíždějící děti: 1 dítě dojíždělo ze Středočeského kraje.

III. Pracovníci právnické osoby

1. Pedagogičtí pracovníci

Škola	ředitel a zástupce ředitele fyzické os	ředitel a zástupce ředitele přepočtení na plně zaměstnané	interní učitelé fyzické osoby celkem	interní učitelé přepočtení na plně zaměstnané	externí učitelé fyzické osoby celkem	externí učitelé přepočtení na plně zaměstnané	pedagogičtí pracovníci fyzické osoby celkem	pedagogičtí pracovníci přepočtení na plně zaměstnané celkem
CMŠ Studánka	1	1	2	1,75	0	0	3	2,75

kvalifikovanost pedagogických pracovníků (stav ke dni vyplnění zahajovacího výkazu)

Škola	počet pedagogických pracovníků		celkem % z celkového počtu ped. pracovníků
CMŠ Studánka	Kvalifikovaných	3	100%
	Nekvalifikovaných	0	0%

věková struktura pedagogických pracovníků

	MŠ
Věkový průměr	38 let

další vzdělávání pedagogických pracovníků

	počet	Zaměření	počet účastníků	vzdělávací instituce
Semináře	4	Hyperaktivní, hypoaktivní a agresivní dítě v MŠ,	2	CEVAP o.s.
		Veselé písničky	1	Portál
		Česko-německý seminář k enviromentální výchově v MŠ Dobrá praxe ekoškolek	1	Apus
		Hudebně pohybové hry pro děti od 3 do 9 let II.	1	Vzdělávací zařízení Středočeského kraje
rozšiřování a probace	1	Kvalifikační studium pro ředitele škol	1	NIDV
jiné (uvést jaké)	1	Aktuální přístupy k vytváření a realizování školních vzdělávacích programů v MŠ	1	PEDF UK

2. Nepedagogičtí pracovníci školy (vyplňte údaje za celou právnickou osobu)

fyzické osoby celkem	přepočtení na plně zaměstnané
2	1,2

další vzdělávání nepedagogických pracovníků

	počet	zaměření	počet účastníků	vzdělávací instituce
Semináře	0		0	
Kurzy	0		0	
jiné (uvést jaké)	0		0	

VI. Údaje o výsledcích inspekční činnosti ČŠI a výsledcích kontrol

Inspekční kontrola ČŠI ve školním roce 2008/2009 neproběhla.

Výsledky jiných kontrol:

Pražská správa sociálního zabezpečení – kontrola pojistného a plnění úkolů v nemocenském pojištění a důchodovém pojištění – 28.8.2008

VZP – kontrola plateb pojistného na veřejné zdravotní pojištění a dodržování ostatních povinností plátce pojistného – 5.2.2009

V Praze dne: 12. října 2009

Ředitel školy: Mgr. Magda Vlčková

PŘÍLOHA Č. 2 - Školní vzdělávací program Církevní mateřské školy
Srdíčko pro školní rok 2009/2010²

Září	Hurá, školka nás volá.	Mám nové kamarády, náš den, bezpečnost ve školce i na silnici, slavení svatého Václava, česká státnost.
Říjen	Co nám dává země.	Co kde roste, stvoření, chráníme naši zem, barvy podzimu, babí léto, svatý František, měsíc Panny Marie.
Listopad	Chci být zdravý.	Podzimní změny, počasí, draci, ptáci, moje tělo, zdraví a nemoc, svátek všech svatých, dušičky, svatý Martin.
Prosinec	Advent – hvězda naděje.	Adventní cesta, svatý Mikuláš - dobré srdce, vánoční čas.
Leden	Zimní čas.	Tři králové, doznívání Vánoc, krása zimy, zima naší vlasti, zima v jiných zemích.
Únor	Masopust.	Bůh má všechny lidi rád, co je masopust, masky, postní doba, postní katecheze, popeleční středa, cesta dobrých skutků.
Březen	Těšíme se na jaro.	Předjaří, změny v přírodě, Velikonoce – křesťanské i lidové, knihy, Křížová cesta.
Duben	Jaro v plném proudu.	Živly, mláďata, ptáčata, rostliny na jaře, slavení svatého Vojtěcha, nová naděje.
Květen	Kdo jsem a kam patřím.	Maminka - matka Maria, rodina, povolání, svatá Zdislava.
Červen	Děti a svět.	Vesmír a planety, národy a národnosti, cizokrajná zvířata a hmyz, vznik vesmíru, první člověk.

² Srov. <http://www.materska-skola.cz/srdicko/> (22. 11. 2009).

**PŘÍLOHA Č. 3 – Školní vzdělávací program Katolické mateřské školy
svatého Klimenta pro školní rok 2009/2010³**

Září	Začíná škola.	Naše mateřská škola, aneb já a moji noví kamarádi, s čím si hraji, jak na čistotu a oblékání, co umím a co se ještě naučím.
Říjen	Podzim a dary země.	Podzim v lese, na poli, na zahradě, vyrábíme z přírodního materiálu.
Listopad	Poznáváme svět.	Vesmír a jeho planety, počasí, sluníčko a děti, planeta Země a její kultury, chráníme si svoji Zemi – třídění odpadu.
Prosinec	Advent a vánoce.	Přijde k nám svatý Mikuláš, seznamujeme se s adventními a vánočními zvyky, připravujeme dárky pro své nejbližší, těšíme se na Vánoce a zpíváme koledy.
Leden	Královna zima.	Příroda v zimě, staráme se o ptáčky, zimní sporty a radovánky, život v zaledněných oblastech.
Únor	Život zvířat.	Domácí zvířátka a jejich mláďata, kdo žije v lese, na poli a louce – volně žijící zvířata, kdo žije u potoků, řek a rybníků, exotická zvířata v ZOO.
Březen	Jak se rodí jaro, slavíme velikonoce.	Příroda se probouzí, život v půdě a co do ní nepatří, slavíme Velikonoce, co víme o vodě - koloběh vody, skupenství.
Duben	Žijeme ve společnosti.	Můj domov, moje rodina, náš byt, učíme se správně chovat a stolovat, kdo co dělá – hádej, čím jsem? – řemesla, maminka má svátek.

³ Srov. <http://kmssvklimenta.sweb.cz/> (22. 11. 2009).

Květen	Objevujeme své tělo.	Zdraví a výživa, naše smysly, když kamarád stůně - viry a bacily, různá nebezpečí, která na mě číhají.
Červen	Co už umím?	Poznáváme dopravní prostředky, aneb jak mohou lidé cestovat, sporty, chystáme se na prázdniny

**PŘÍLOHA Č. 4 – Třídní vzdělávací program Mateřské školy svaté Voršily
pro školní rok 2008/2009⁴**

Září	<p><u>Čas kamarádství</u> - připravit dětem i rodičům radostný a pohodový vstup do školky, upevňovat přátelské vztahy mezi dětmi, objevovat s dětmi moudrost ukrytou v tradičních pohádkách, učit pozdravit a poděkovat, upevňovat správné držení těla, koordinace rukou při chůzi a běhu, vyjádřit rytmus hrou na hudební nástroje. <u>Činnosti</u> - písně a pohybové hry o přátelství, smyslové hry zaměřené na rozvoj citlivosti jeden k druhému, tvoření a obtiskování do hlíny, tematické pohádky.</p>
Říjen	<p><u>Dary podzimu</u> – vnímat všemi smysly, rozvíjet dětskou fantazii a znalosti o barvách, upevňovat vztah k živé přírodě, rozšiřovat znalosti o lesních rostlinách a zvířatech, experimentovat s přírodním materiálem, poznávat a pojmenovávat jemné povrchy, rozvíjet jemnou motoriku, rozšířit znalosti dětí o užitečnosti včel. <u>Činnosti</u> - poslech a dramatizace literárních textů, pohybové aktivity, kolektivní koláže, kreslení, střihání, rozvoj slovní zásoby, zpěv.</p>
Listopad	<p><u>Já a moje tělo</u> - osvojit si základní poznatky o zdraví, dbát na hygienu a osobní čistotu, rozlišovat funkce jednotlivých orgánů, rozvoj slovní zásoby, pojmenování jednotlivých částí lidského těla, rozvoj poznatků o narození a vývinu člověka, osvojit si pořadí orgánů trávicí soustavy, význam dýchací a opěrné soustavy, protitoxická výchova. <u>Činnosti</u> - motivační pohádky, básničky, zhudebněné říkanky, kolektivní výtvarné práce na velkém formátu, hry na zdraví a škodlivé látky, dramatizace.</p>

⁴ Srov. <http://www.mssvorsiily.cz/program.html> (17. 8. 2009).

Prosinec	<u>Putování do Betléma</u> – vytvořit poznatek o legendě svatého Mikuláše, navodit slavnostní pohodovou atmosféru Vánoc, rozvíjet osobní vztah s Ježíšem, koordinovat lokomoci, sladit s hudbou, ovládat koordinaci oka a ruky, vyjádřit samostatně myšlenku, přání, pocity a úsudek, prožívat radost z možnosti splnit přání druhým. <u>Činnosti</u> - malby a tématické tvorby vlastních zážitků a prožitků, básničky, písničky s vánoční tematikou, modlitby, poslech koled, dekorativní výzdoba třídy.
Leden	<u>Paní zima kraluje</u> - seznámit děti s příběhem o Třech králich, uvědomit si sám sebe, podporovat vzájemnou spolupráci, rozvíjet jemnou motoriku, pohybové a hudební dovednosti, rozvíjet dětskou fantazii a tvořivost, rozvíjet komunikaci a slovní zásobu. <u>Činnosti</u> - výroba královské koruny, svěcení křidy, dramatizace a povídání, zpívání a naslouchání, kreslení a malování k tématu.
Únor	<u>Vesmír a moje planeta</u> - rozvíjet estetické dovednosti, učit děti zacházet s jednoduchými hudebními nástroji, upevňovat poznatky a zájem o ekologii, procitnout a porozumět tajemství vodního koloběhu, podporovat radost a kladné citové prožitky. <u>Činnosti</u> - prožitkové a tvořivé hry s vodou, poslech symfonické básně Vltava, pohybová a taneční improvizace, povídání o přírodě a přírodních jevech, výtvarné tvoření s barvou, pracovní listy, zpěv, tématické vycházky.
Březen	<u>Můj domov</u> - upozorňovat na druhy a způsob provedení nejrůznějších staveb, vytvářet povědomí o pražských památkách, osvojit si a rozvíjet zájem dětí o další národy a lidské rasy, rozvíjet tvořivé myšlení, ovládnout koordinaci oka a ruky, podporovat vzájemnou spolupráci a empatii mezi dětmi, rozvíjet vztah dětí k vážné hudbě, vnímat všemi smysly. <u>Činnosti</u> - výroba map, procházky po pražských památkách, do Starého města a na Pražský Hrad.
Duben	<u>Přichází jaro</u> - přiblížit dětem význam křesťanských Velikonoc, upevnit osobní vztah s Ježíšem, seznámit děti s lidovými tradicemi, prožitkem rozvíjet vědomosti dětí o probouzející se jarní přírodě, upevňovat výslovnost a vyjadřovací schopnosti, navozovat v dětech pocit bezpečí a radosti. <u>Činnosti</u> - různými druhy výtvarných technik připravit velikonoční výzdobu, básně a básně s velikonoční tematikou, procházky do přírody, pozorování probouzející se přírody.

Květen	<p><u>Barevný svět</u> - podporovat kladný vztah dětí k rodičům, upevňovat znalosti o barvách, seznámit s netradičním výtvarným materiálem, rozvíjet fantazii, prožívat radost ze zvládnutého. <u>Činnosti</u> - prostorové vytváření, pohybové hry na barvy, kreativní tvorba pro rodiče – dárky, zapouštění, míchání a pozorování barev.</p>
Červen	<p><u>Pohádkový červen</u> - oslavit s dětmi dětský den, rozvíjet sebevědomí dětí, prohlubovat přátelské vztahy mezi dětmi, rozvíjet jazykové, hudební a grafomotorické dovednosti, posilovat radost z pohybu, rozvíjet povědomí dětí o nebezpečí na cestách či při koupání v moři. <u>Činnosti</u> - tvořivými hrami oslavit Den dětí, loučení s předškoláky, básně, písně s prázdninovou tematikou, výlet, společné výtvarné tvoření, pohádková koláž, dramatizace pohádkových postav, vyprávění.</p>

PŘÍLOHA Č. 5 – Školní řád Církevní mateřské školy Laura pro školní rok 2009/2010⁵

1. Provozovatelem školy je Provincie Kongregace Dcer Panny Marie Pomocnice, Přemysšlenská 6, Praha 8 – Kobylisy.
2. Provoz mateřské školy je ve všechny pracovní dny (kromě předem stanovených termínů prázdnin) od 7.00 do 17.00 hodin; v pátek do 16 hodin.
3. Příjímání řízení do mateřské školy:
 - Přijímají se děti starší tří let, jsme otevření i možnosti integrace dítěte se speciálními potřebami; přednost mají děti pracujících rodičů a děti pětileté a starší.
 - Termín přijímacího řízení stanoví ředitelka po dohodě se zřizovatelem, (bývá v dubnu předcházejícího školního roku, pro který bude dítě do CMŠ zapsáno), o termínu zápisu je veřejnost informována prostřednictvím nástěnky, plakátů a webu.
 - O zařazení do CMŠ rozhoduje ředitelka. Do deseti dnů po obdržení přihlášky odešle ředitelství školy rodičům písemné rozhodnutí o přijetí či nepřijetí dítěte.
4. Příchod dětí je od 7.00 do 8.10 – rodiče předají dítě učitelce ve třídě, nenechávají ho samotné v šatně. Společný program začíná v 8.15, pozdní příchod narušuje program třídy!
5. Za bezpečnost dětí v CMŠ odpovídají pedagogické pracovnice od doby převzetí dětí od jejich zákonného zástupce do doby jejich předání zákonnému zástupci dítěte nebo jím písemně pověřené osobě.
6. Případnou absenci, popř. změnu stravování je nutno nahlásit do 8.00 telefonicky (221 722 820, 731 625 927) nebo osobně; pokud dítě nebude omluveno, započítává se mu automaticky stravné k úhradě.
7. Po nemoci je třeba přinést potvrzení od lékaře, že je dítě zdravé a může do kolektivu.

⁵ <http://www.fma.cz/cms/dokumenty> (28. 1. 2010).

8. V případě, že dítě přijde do mateřské školy s příznaky nemoci, má učitelka právo rodiče požádat, aby jej ihned doprovodili k lékaři.
9. Rodiče jsou povinni upozornit na případnou změnu zdravotního stavu dítěte a nahlásit jakékoliv změny (bydliště, čísla telefonu, rodinných poměrů, jména či zaměstnavatele).
10. Ředitelka školy může ukončit docházku dítěte do CMŠ, a to po dohodě se zřizovatelem a po předchozím písemném upozornění zástupce dítěte, jestliže:
 - dítě bez omluvy zák. zástupce do CMŠ čtrnáct dní nedochází,
 - zákonný zástupce dítěte závažným způsobem opakovaně narušuje provoz CMŠ (neplacení úplaty za předškolní vzdělávání a stravného, časté pozdní příchody a odchody, hrubé chování) a jednání k nápravě byla bezúspěšná,
 - v průběhu zkušební doby - na základě doporučení pediatra nebo poradenského zařízení,
 - ředitelka školy při ukončení docházky dítěte přihlédne k sociální a výchovné situaci rodiny a k zájmu dítěte.
11. Školka se z bezpečnostních důvodů v 8. 15 zamyká.
12. V prostorách školy se používají návleky.
13. Odchod dětí domů je od 12.30 do 13.00 a dále od 15.00 do 17.00 (v pátek do 16.00).
14. Zákonní zástupci dítěte mohou k vyzvedávání dítěte písemně pověřit jinou osobu. Bez písemného pověření učitelky nevydají dítě nikomu jinému, než jeho rodiči! Pověření trvalého charakteru je zaznamenáno v evidenčním listu dítěte a toto pověření platí na dobu neurčitou.
15. Stanovení úplaty za vzdělávání a její úhrada se řídí vyhláškou č. 14/2005 Sb., o předškolních zařízeních a vyhláškou č. 43/2006. Úplata za předškolní vzdělávání na rok 2009-2010 činí 400,- Kč pro děti polodenní, 500,- Kč pro děti celodenní. Zákonní zástupci, kteří nejsou osvobozeni od úplaty za vzdělávání, dodržují při úhradě úplaty následující podmínky:
 - úplata za kalendářní měsíc je splatná do 10. dne příslušného kalendářního měsíce,
 - ředitelka mateřské školy může se zákonným zástupcem ze závažných důvodů dohodnout jiný termín úhrady úplaty,

- zákonný zástupce dítěte uhradí úplatu bezhotovostním převodem na bankovní účet mateřské školy 194286325/0300.
 - Ve výjimečných případech lze po dohodě s ředitelkou mateřské školy úplatu zaplatit v hotovosti v pokladně mateřské školy.
16. Stravné se platí v prvním týdnu daného měsíce, nejpozději však do 10. dne v daném měsíci. Platí se hotově u hospodářky každé pondělí až středa od 7:00 do 8:15. Pokud nebude zapláceno, dítě nemůže docházet do předškolního zařízení. Všechny záležitosti stravování řeší Provozní řád ŠJ nebo osobně s vedoucí ŠJ.
 17. Na začátku docházky se platí záloha na stravné 800 Kč.
 18. Dítě v CMŠ potřebuje: bačkory (ne pantofle nebo cvičky), tepláky (zástěrku), tričko a ponožky pro pobyt ve školce, pyžamo či noční košili (pro děti, které budou spát), tepláky a mikinu, popř. boty na pobyt venku (ne pantofle), kartáček na zuby, pastu a kelímek, hřeben, náhradní oblečení pro případ „nehody“ (spodní prádlo, ponožky, triko, tepláky). Všechny věci jsou čitelně označené. Do školky dítě nenosí: ostré předměty, jídlo nebo pití (žvýkačky, tvrdé bonbóny), šperky, mobilní telefony, cenné věci, hračky, peníze. Za případnou ztrátu neručíme!
 19. Konzultační hodiny: časové rozvržení je dané vnitřním řádem školy. Lze předem domluvit schůzku se všemi zaměstnanci školy. V naléhavých situacích jsme k dispozici ihned.
 20. Bezpečnost dětí je stanovena danými pravidly. Děti jsou pojištěny u Kooperativy.
- Školní řád nabývá účinnosti od 1. 9. 2009

SEZNAM ZKRATEK UVEDENÝCH V PŘÍLOHÁCH

A. j.	Anglický jazyk
Apus	Američan Public University System
CEVAP	Centrum etické výchovy a prevence sociálně patologických jevů
CMŠ	Církevní mateřská škola
ČŠI	Česká školní inspekce
Č.	Číslo
Hl. m.	Hlavní město
MHMP	Magistrát hlavního města Prahy
MŠ	Mateřská škola
NIDV	Národní institut pro další vzdělávání
O. s.	Občanské sdružení
KPPP	Křesťanská pedagogicko-psychologická poradna
PEDF UK	Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy
Sb.	Sbírka
ŠJ	Školní jídelna
ŠPO	Školská právnická osoba
ŠVP	Školní vzdělávací program
VZP	Všeobecná zdravotní pojišťovna

ANOTACE

Autor: Jitka Kaucká

Instituce: Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Název práce: Mateřské školy na území Prahy s vazbou na Římskokatolickou církev

Počet stran: 62

Počet příloh: 5

Počet titulů použité literatury: 43

Počet znaků: 135 901

Klíčová slova: mateřská škola, předškolní věk, dítě, předškolní vzdělávání, Římskokatolická církev

Shrnutí:

Tato bakalářská práce se skládá ze tří hlavních kapitol. Jejím hlavním cílem je představit mateřské školy na území Prahy s vazbou na Římskokatolickou církev. V první kapitole je načrtnut charakteristický profil dítěte předškolního věku se zaměřením na jeho fyzický, psychický a náboženský vývoj. Námětem druhé části bakalářské práce je rozbor podstaty předškolního vzdělávání v předškolních zařízeních. Třetí kapitola je věnována mateřským školám na území Prahy zřizovaných arcibiskupstvím pražským a jinými církevními zřizovateli.

ABSTRACT

Author: Jitka Kaucká

Institution: Catholic Theological Faculty of the Charles University in Prague

Name of the work: Kindergarten in Prague with links to the Roman-catholic Church

Number of pages: 62

Number of supplement: 5

Number of literary works used: 43

Number of characters: 135 901

Key words: kindergarten, preschool age, child, preschool education, Roman-catholic Church

Summary:

This bachelor work consists of three main parts. Its chief aim is to introduce the kindergarten in Prague with links to the Roman-catholic Church. In the first chapter, there is drawn up the characteristic profile of child of preschool age and is focused on the physical, psychical and religious development of child. The item of the second part is the analysis of preschool education in preschool institutions. The third part devotes to the kindergarten in Prague founded by Prague archbishopric and other church founders.

ZUSAMMENFASSUNG

Autor: Jitka Kaucká

Institution: Die Katholische Theologische Fakultät der Karlsuniversität in Prag

Name der Arbeit: Kindergarten in Prag in der Verbindung mit der Römisch-katholischen Kirche

Anzahl der Seiten: 62

Anzahl der Beilagen: 5

Anzahl der verwendenden Titel der literarischen Werken: 43

Anzahl der Schriftzeichen: 135 901

Schlüsselwörter: Kindergarten, Vorschulalter, Kind, Vorschulausbildung, Römisch-katholische Kirche

Zusammenfassung:

Diese Bakkalararbeit besteht aus drei Hauptteilen. Ihr Kopfziel ist die Kindergarten in Prag in der Verbindung mit der Römisch-katholischen Kirche vorzustellen. Im ersten Teil ist das charakteristische Profil des Kindes im Vorschulalter präsentiert, vor allem die physische, psychische und religiöse Entwicklung des Kindes. Das Thema des zweiten Teiles ist die Analyse der Vorschulbildung in den Vorschulinstitutionen. Das dritte Kapitel ist den Kindergarten in Prag gewidmet, die von Prager Erzbistum oder anderen kirchlichen Gründern verwaltet werden.

RESUMÉ

Tato bakalářská práce se skládá ze tří hlavních kapitol. Jejím hlavním cílem je představit mateřské školy na území Prahy s vazbou na Římskokatolickou církev.

Nejprve je vymezena věková skupina dětí, pro kterou jsou mateřské školy určeny. V první kapitole je proto načrtnut charakteristický profil dítěte předškolního věku, tj. ve věku mezi třetím až šestým či sedmým rokem života. V úvodu této kapitoly je stručně nastíněn fyzický vývoj předškolního dítěte, poté následuje pasáž o jeho psychickém vývoji. Jádrem části první je obsáhlé pojednání o náboženském vývoji dítěte. Toto jádro se dále dělí na úvahu, jaký je význam křtu pro dítě, jak prožívá svou víru a jaký k ní má vztah. Následuje pak rozbor významu modlitby pro předškolní dítě a výchově k ní, druhy modlitby a hlavní překážky formace dítěte modlitbou. Následující pasáž je věnována základnímu prvku náboženské výchovy dítěte, kterým je rodina, dále rodinné výchově a jejímu významu pro dítě. Jako východisko křesťanské výchovy je zde především přestaven příklad rodičů a jejich rozhovor s dítětem. Z textu vyplývá nezbytnost vytváření křesťanského prostředí hned od počátku života. Tématem závěru první části jsou možné způsoby účasti rodiny na liturgickém životě církve, význam mše svaté, přítomnost dítěte v kostele a slavení dne Páně. Následuje prezentace hlavních církevních svátků a možnost jejich reflexe v rodinném životě.

Námětem druhé části bakalářské práce je rozbor podstaty předškolního vzdělávání v předškolních zařízeních. Jádrem této části je pohled na předškolní zařízení a to jak na zařízení jako instituci tak na jeho úkoly v předškolním vzdělávání, vycházíme z Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání. Cílem tohoto rozboru je určení významu, který předškolní instituce mají na vyvíjející se dítě. Za tímto účelem je obsažena pasáž o předškolním vzdělávání, jeho organizaci, pojetí a podmínkách. Předškolní vzdělávání je vnímáno z hlediska plnění vzdělávacích cílů s důrazem na rámcové cíle a klíčové kompetence. Dále je zpracována analýza chování dítěte mezi vrstevníky včetně jeho adaptace na kolektiv předškolního zařízení a význam předškolního zařízení ve vztahu k přípravě na školní vyučování.

Třetí kapitola je věnována jednotlivým mateřským školám na území Prahy s vazbou na římskokatolickou církev, případně dalším mateřským školám s vazbou na křesťanskou výchovu. Je zaměřena na jejich vzdělávací program, roční plán škol a jejich financování. V následující pasáži jsou představeny jednotlivé školy, přičemž jsou rozděleny podle jejich

zřizovatele. Závěrem části třetí jsou pro srovnání zmíněny též křesťanské třídy ve státních mateřských školách a jejich význam.

Závěr bakalářské práce představuje shrnutí podstatných myšlenek předchozích tří kapitol a zdůraznění nenahraditelného významu duchovní formace poskytované dětem v předškolních zařízeních pro novou evangelizaci české společnosti 21. století.

V příloze uvádíme ukázkou výroční zprávy, školních vzdělávacích programů a školního řádu několika uvedených mateřských škol.